

Från Flyberget till Skutberget

Särskild utredning
inför planerad utbyggnad av vindkraft

Sundborns, Svärdsjö och Vika socknar
Falu kommun
Dalarnas län

Ronnie Jensen

Från Flyberget till Skutberget

Särskild utredning inför planerad utbyggnad av vindkraft

Sundborns, Svärdsjö och Vika socknar
Falun kommun
Dalarnas län

Ronnie Jensen

Omslagsfoto: Brandbevakningstorn på krönet av Flyberget.
Foto Ronnie Jensen 2011.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2012

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407
Foto: Ronnie Jensen 2011
Kartbearbetning: Ronnie Jensen

ISBN 978-91-7453-143-5

Tryck: Just Nu, Västerås 2012

Innehåll

Sammanfattning	5
Uppdraget	6
Ärendets karaktär och förutsättningar	6
Syfte, ambitionsnivå och målgrupper	6
Bakgrund – kunskapsläge	7
Administrativ indelning	7
Tidigare inventeringar	7
De s.k. snabbinventeringarna	7
Riksantikvarieämbetets fornminnesinventeringar	7
Skog & Historia	8
Riksintressen för kulturmiljövården	8
Kulturlandskapet	9
Genomförande	10
Medverkan vid markering av utredningskorridorer	10
Metod och tillvägagångssätt	11
Resultat fältdokumentation	12
Sammanfattande resultatredovisning	12
Objektbeskrivning	12
Det norra verkskomplexet	12
Utmed Korsåvägen	24
Utmed kraftledningsgatan	27
Sträckan mellan Svärdsjövägen och Löpholen	30
”Lostigen” mellan Löpholen och södra verkskomplexet	31
Det södra verkskomplexet	36
Utvärdering	55
Allmänt	55
Riskområden	55
Det norra verkskomplexet	55
Utmed Korsåvägen	56
Utmed kraftledningsgatan	56
Sträckan mellan Svärdsjövägen och Löpholen	57
”Lostigen” mellan Löpholen och södra verkskomplexet	57
Det södra verkskomplexet	58
Tillämpningen av fornlämningsbegreppet	59
Fångstgroparna	60
Äldre vägar	60
Agrara lämningar	61
Kolningslämningar	61
Gränsmarkeringar	62
Källor	63
Litteratur	63
Arkiv och otryckta källor	63
Särskild kartförteckning	64
Tekniska och administrativa uppgifter	65
Bilaga	66

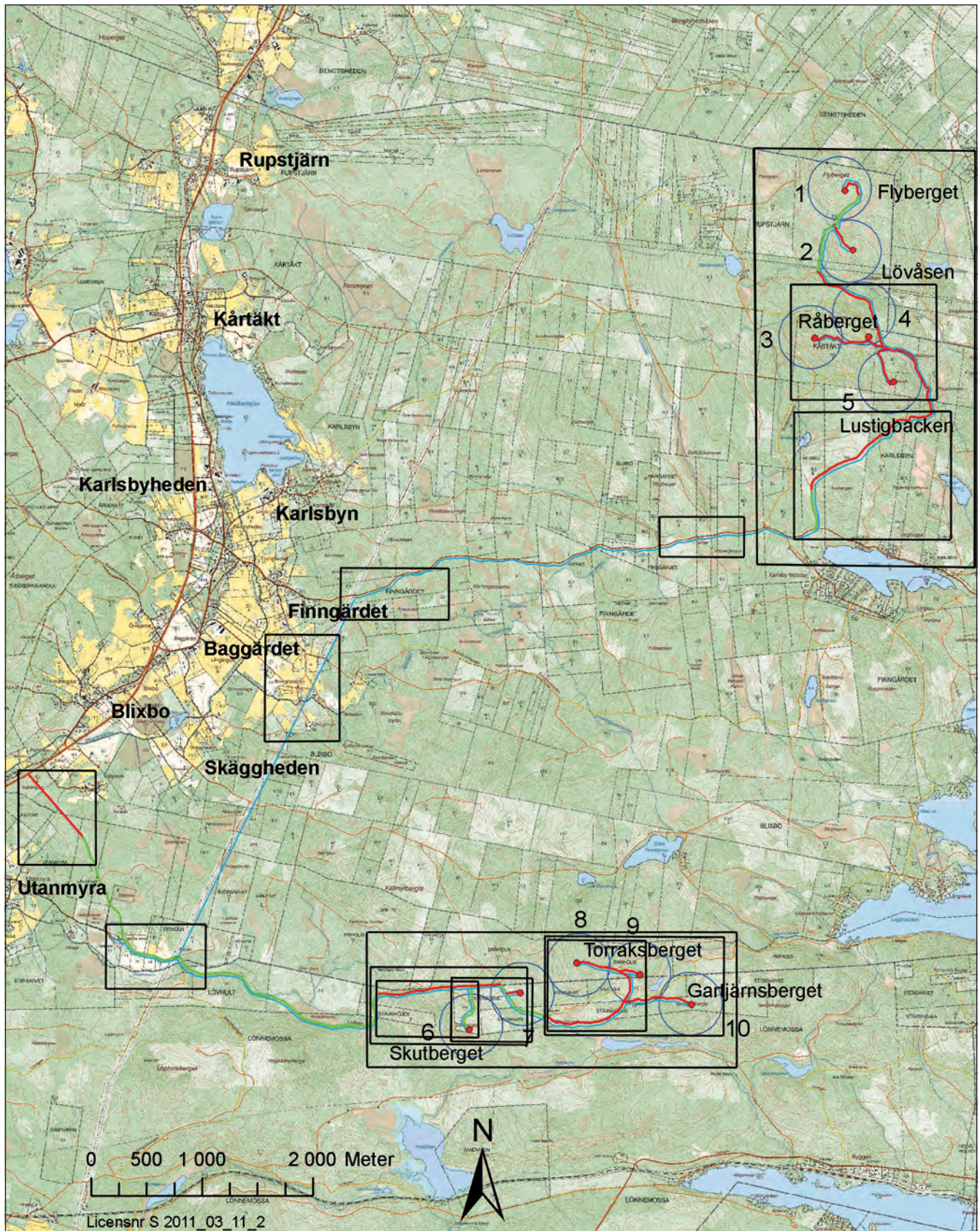

Fig. 1. Det aktuella utredningsområdet. De röda punkterna innanför cirkelarna utvisar de planerade verksplatserna (nr 1–10) med de bestämda inventeringytorna runt dessa. Gröna linjer visar befintliga vägar som planeras att utnyttjas, röda linjer projekterade vägar samt blå linjer sträckningarna för kabeldragning. De fjorton rektangulära rutorna utvisar särskilda kartutsnitt inne i rapporten. För det norra verkskomplexet (i nordöstra delen av kartan), se fig. 8–10. Utmed Korsån vägen sydväst därom, se fig. 19. Korsån vägen öster om Finngärdet, fig. 21. Utsnittet mellan Finngärdet och Skäggheden sydväst om föregående, fig. 23. Området norr om Utanmyra, fig. 26. Partiet sydöst bärom, fig. 28. För det södra verkskomplexet, se fig. 34–39. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan. Kartbearbetning Ronnie Jensen. Skala 1:50 000. Licensnr S 2011-03-11-2.

Sammanfattning

Rapporten redovisar resultaten från en särskild (arkeologisk) utredning utifrån ett beslut av Länsstyrelsen Dalarna 2011-06-20 (1st dnr 431-2326-11). Utredningen föranleddes av en av Sundborn Vind AB planerad vindkraftsetablering nordväst och väster om sjön Logården i Falu kommun (se fig. 1). Inför den särskilda utredningen hade antalet verk bantats och delvis omgrupperats från 16 till 10 verk i två komplex, det norra (5 verk) och det södra (5 verk). Det aktuella området berör socknarna Sundborn, Svärdsjö och Vika inom Falu kommun.

Inför genomförandet av utredningen fick Stiftelsen Kulturmiljövård i uppdrag av Sundborn Vind att, tillsammans med representanter för företaget, delta i utstakningen av projekterade vägar i form av expertstöd. Lägesjusteringar av tidigare inlagda sträckningar utfördes i fält allteftersom när så ansågs lämpligt. Utredningsarbetet utgick från huvudsyftet att fastställa om sedan tidigare okända fornlämningar kommer att beröras av den planerade vindkraftsetableringen. Förberedelsearbetet omfattade kart- och arkivstudier. Vid fältarbetet användes GPS-baserad teknik för registrering (lägesbestämning och beskrivning) i form av handdator utrustad för Fält-GIS, vilket innebär att bakgrundskartor, aktuella objekt i FMIS laddades ned i handdatorn. Terrängen genomgicks utifrån de riktlinjer och principer som Länsstyrelsen hade angett. Dessa innebar att cirkulära områden kring varje verksplats med ca 300 meters radie genomgicks, vidare 50 meter breda korridorer för aktuella vägar samt en 20 meter bred korridor för ny elkabel. Även tidigare registrerade lämningar, som berörs av den planerade exploateringen, besöktes och kontrollerades, där nya eller reviderade beskrivningar och lägesbestämningar upprättades i flera fall. Lämningar, som på ett påtagligt sätt berörs av den planerade exploateringen, märktes ut särskilt i form av bandning. De aktuella lämningarna fotodokumenterades även.

Av utredningen framgår att ca 10 tidigare registrerade objekt i Sundborns socken är berörda: 3 områden med fossil åkermark, en täkt, en färdväg (vägbank), en bytomt, ett offerkast (platsen för), en plats med tradition, ett minnesmärke (platsen för), 2 fångstgropar samt ett område med skogsbrukslämningar bestående av en resmila, en liggmila och en kojgrund. Beskrivningen av den fossila åkermarken är reviderad och omfattningen utökad, färdvägen har fått en relevant utsträckning, bytomten är reviderad, fångstgroparna har fått en delvis annan bedömning samt kolningsområdet har utökats med en resmilebotten.

De nyfunna, tidigare ej registrerade, objekten är 65 till antalet. De präglas bl.a. av 10 områden med skogsbrukslämningar (kolningsområden) och tre ensamliggande kolbottnar. Sammantaget har 14 kolbottnar efter resmilor, 4 d:o efter liggmilor samt 16 grunder efter kolarkojor registrerats. Ett stort antal (38) gränsmärken registrerades. Detta är delvis resultatet av en medveten eftersökning av sådana p.g.a. att långa sträckor av de projekterade vägarna är tänkta att löpa utmed eller i gränser. 4 färdvägar registrerades, varav 3 vägbankar, varav flera har en ursprunglig koppling till fäbodriften. Vidare 3 husgrunder från historisk tid (2 skogshuggarkojor och en jordkällare). Två gårdstomter registrerades (Lövhult och Korvbo) samt en plats med namn (Grushögen).

13 lokaler bedömdes som ”fast fornlämning”. Det rör sig dels om två by-/gårdstomter (Löpholen och Korvbo), dels kolningsområden där liggmilebottnar ingår, dels färdvägar, som uppvisar ålderdomliga drag samt de två, sedan tidigare registrerade fångstgroparna, vilka dock är tveksamma. 57 lokaler fick bedömningen ”övrig kulturhistorisk lämning”, där flertalet utgörs av resmilebottnar med kojgrunder samt alla gränsmärkena, men även Lövhults gamla tomt, som alternativt skulle kunna betecknas som ett bevakningsobjekt. 3 lokaler redovisas som ”uppgift om” och 3 som ”förstörd” (minnesmärke, offerkast, skogshuggarkoja).

Uppdraget

Ärendets karaktär och förutsättningar

Den här aktuella rapporten redovisar resultaten från en särskild (arkeologisk) utredning utifrån ett beslut av Länsstyrelsen Dalarna 2011-06-20 (1st dnr 431-2326-11). Utredningen föranleddes av en av Sundborn Vind AB planerad vindkraftsetablering nordväst och väster om sjön Logården i Falu kommun (se fig. 1). Utredningens utformning baseras primärt dels på Länsstyrelsens förfrågningsunderlag, dels på den undersökningsplan med kostnadsberäkning, som Stiftelsen Kulturmiljövård levererade som underlag för Länsstyrelsens beslut.

Utredningen bygger även på den kulturmiljöanalys av ett större landskapsavsnitt kring det aktuella planområdet, som Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utförde hösten 2010 på uppdrag av Sundborn Vind AB (Jensen 2010). Kravet på en kulturmiljöanalys hade dessförinnan framförts av Länsstyrelsen i samrådsutlåtande 2010-05-31, dnr 551-1823-10. I detta uppdrag ingick även att producera ett antal fotomontage över de tänkta verken från olika platser och olika kulturmiljöer i landskapet och med varierande förutsättningar avseende siktlinjer och visuella upplevelser.

Vid kulturmiljöanalysen och fotomontagen var 16 vindkraftsverk aktuella i tre olika komplex. Inför den särskilda utredning, som denna rapport handlar om, hade antalet verk bantats och delvis omgrupperats till 10 verk i två komplex, det norra (5 verk) och det södra (5 verk).

Fig. 2. Skyltning förekommer på ett flertal platser uppe på skogen. Här vid Skräddarberget öster om verksplats 4, där den gamla fäbodvägen (KM 11073:1), nu skoterled, möter en av skogsbilvägarna. Foto R. Jensen 2011.

Syfte, ambitionsnivå och målgrupper

Den särskilda utredningen skulle fastställa om sedan tidigare okända fornlämningar berörs av den planerade vindkraftsetableringen. Även sedan tidigare, i FMIS, registrerade lämningar som är berörda skulle besökas och kontrolleras. Lämningar som berörs av den planerade exploateringen skulle märkas ut. Huvudsakliga målgrupper för utredningen är Länsstyrelsen och företagen.

Bakgrund – kunskapsläge

Administrativ indelning

Det aktuella området berör socknarna Sundborn, Svärdsjö och Vika inom Falu kommun.

Tidigare inventeringar

De s.k. snabbinventeringarna

Under åren 1929–1940 utfördes s.k. snabbinventeringar i Dalarna genom Riksantikvarieämbetets försorg. Ingmar Källström inventerade 1929, i nuvarande Falu kommun, bl.a. socknarna Sundborn, Svärdsjö och Vika.

Riksantikvarieämbetets fornminnesinventeringar

Under åren 1963–1967 blev samma område föremål för Riksantikvarieämbetets förstagångsinventering av fornlämningar för den ekonomiska kartan. Denna fältinventering reviderades (den s.k. andragångsinventeringen) i huvudsak 1990–1991. Vid *förstagångsinventeringen* registrerades flertalet av de idag kända förhistoriska gravarna och även järnframställningsplatser, vilka också bedömdes som fasta fornlämningar. Hyttområden och järnframställningsplatser i åkermark registrerades även till stora delar, men erhöll inte status som fasta fornlämningar. Fäbodlämningar, bytomter, kolningsgropar, hammarområden och gruvområden registrerades nästan inte alls. Boplatser från såväl stenåldern som järnåldern registrerades i viss utsträckning.

Fig. 3. Röjningsröse vid Kroktjärns fäbodan nordväst om sjön Hinsen och norr om det norra verkskomplexet. Foto R. Jensen 2010.

Vid *andragångsinventeringen* gjordes en satsning framför allt på de bergshistoriska lämningarna, åkermarksinventering och bebyggelselämningar från historisk tid. Vid revideringen kunde registrerade hytt- och hammarområden ofta ges mera komplexa beskrivningar av vad som faktiskt finns inom dessa områden. Inom 1990–1991 års inventeringsområden gjordes en stor satsning på en registrering av såväl bebyggda som övergivna by- och gårdstomter, men även fäbodan. Inför fältsäsongerna excerperades (analyserades) därför de historiska kartorna för detta syfte. Härefter har en begränsad mängd lämningar införts i FMIS i samband med olika besiktningar.

Skog & Historia

Inventeringsprojektet Skog & Historia drevs av Skogsstyrelsen m.fl. i flertalet av landets län under andra hälften av 1990-talet och under 2000-talet fram till 2007. Det var ett storskaligt samarbetsprojekt med många aktörer inblandade. I Dalarnas län var, förutom Skogsstyrelsen Region Mitt, även Länsstyrelsen, Länsarbetsnämnderna och de lokala arbetsförmedlingarna inblandade. I Dalarnas län drevs projektet åren 1997–1998 och 2001–2007. Huvudförfattaren till denna rapport, Ronnie Jensen, var länsansvarig platsledare och kvalitetsansvarig under 2000-talet.

Veterligen genomfördes inga Skog & Historiainventeringar i det nu aktuella området. Lika fullt finns det ett antal sådana lokaler inlagda i Skogsstyrelsens databas Kotten i omgivningarna till de nu aktuella inventeringsområdena. Detta förklaras närmast med att Skogsstyrelsens egen personal, i första hand, har registrerat de nämnda lämningarna i databasen under beteckningen Skog & Historia i samband med besiktningar av olika slag.

Riksintresseområden för kulturmiljövården

Det närmast de planerade verken belägna riksintresseområdet är *Lisstjärns fäbodar* i Svärdsjö socken (nr 23 i förteckningen för Dalarnas län avseende riksintressanta kulturmiljöer i Sverige), som ligger drygt 2 km nordöst om det nordligast planerade verket (nr 1, beläget i Sundborns socken) på Flyberget. Fäbodvallen är en av tre i Falu kommun, som är upptagna som riksintresse.

Fig. 4. Fjös vid den äldsta fäbodplatsen vid Lisstjärns fäbod, riksintresse för kulturmiljövården och belägen nordöst om verksplats 1 på Flyberget. Foto R. Jensen 2010.

I en zon 5–10 km från de planerade verken ligger två riksintressen utmed Sundbornsåns dalgång (nr 20a och 20b) mellan sjöarna Toftan och Runn. Det norra partiet (20a) utgörs av *Sundbornsbygden* med påtagliga inslag av stora bergsmansgårdar, byar med lämningar efter kopparhanteringen och Sundborns kyrkby där även Carl Larssons hem och ateljé ligger. Det södra partiet (20b) består av *bygden runt Hosjön* med fritt liggande, stora gårdar och omfattande lämningar efter kopparframställningen. Här ligger också bergsmansgården Sveden med Linnéstugan (Linnés bröllopsstuga). Sundbornsåns dalgång ingår i världsarvet. Inom samma zon, 5–10 km, möter vi två riksintressen inom *Knivaåns dalgång*, bergsmansgårdarna och lämningarna efter kopparhanteringen vid *Staberg* (nr 14a) samt den ålderdomliga gården *Svartskär* (nr 14b) längre österut. Riksintresset nr 14 ingår i världsarvet Falun.

Förutom Lisstjärns fåbodar finns ytterligare riksintressen öster och nordöst om de planerade verken. Inom en zon 5–10 km från de planerade verken ligger *sjön Hinsén* (nr 22), som till stora delar utgör ett riksintresse som fornlämningsmiljö i ett ursprungligt jakt- och fångstsammanhang. Här finns ett gravfält och flera spridda stensättningar av s.k. insjögravstyp, daterade till järnåldern. Vid sydöstra änden av Hinsén, och inom samma zon som föregående, ligger *Korså bruk*, som utgör en välbevarad bruksmiljö (nr 21b). Bruket uppfördes i relation till Ågs masugn, som ligger ett stycke längre norrut. Mellan dessa, och vidare upp till Vintjärns gruvor, ligger den s.k. *Malmleden* (riksintresse nr 21a). Den gamla sträckningen knyter samman de tre leden malmen (Vintjärns gruvor), järnet (Ågs masugn) och smidet/förädlingen (Korså bruk).

Kulturlandskapet

De omfattande skogsområdena som dominerar de aktuella utredningsområdena utgör ett oppland för de byar som ligger utmed dalgången västerut. Skogarna har historiskt utgjort fåbodskogar, gruvskogar och kolningsskogar, och är idag, som förr, timmerskogar, jaktskogar men även rekreationsskogar. Utifrån fornlämningsbilden, byarnas namn samt den allmänna karaktären på ägostrukturen, verkar merparten av, kanske alla, byarna ha tillkommit under historisk tid, merparten under medeltid, medan andra kan ha tillkommit något senare. Exempel på aktuella byar är Bengtsheden (Svärdsjö socken), Rupstjärn, Kårtåkt, Karlsbyn, Finngärdet, Blixbo och Utanmyra i Sundborns socken. Exempel på en sekundär bebyggelse är Karlsbyheden på åsen ("heden") i anslutning till Hedkarlsjön, som har vuxit fram på Karlsbyns ägor intill, men utanför dess primära inägomark.

Fig. 5. Odlingsmarken och gårdarna ligger i ett lätt böljande landskap med skogen som en fond. Bilden visar ett parti mellan Baggärdet och Borgarsveden. Foto R. Jensen 2011.

Enstaka inslag av kolningsgropar (Sundborn 138:1–2) finns registrerade mellan Rupstjärn och Bengtsheden och ställvis finns hyttlämningar och slaggförekomster registrerade, bl.a. vid Danholn (Sundborn 78:1) sydväst om Blixbo och nordväst om Utanmyra. Det södra verkskomplexet ansluter till gränsen mellan Sundborns och Vika socknar, där flera av de aktuella Vikabyarna får sökas längre söderut i socknen.

I skogsområdena österut, mellan bygden och de planerade verken, finns flera gruvor registrerade. Upp mot verken och vidare österut tar fåbodarna och de f.d. fåbodarna vid. Exempel härpå är den tidigare nämnda Lisstjärns fåbodarna (Svärdsjö 102:1), men även Aldersvads fåbodarna (105:1) och de öde Eskils fåbodarna (101:1) och Orrbergs fåbodarna (110:1) i Svärdsjö socken, norr om Flyberget och det nordliga verkskomplexet. Väster om det norra komplexet ligger även Nästfåbodarna (Sundborn 143:1) i Sundborns socken. I samma socken, och söder till sydöst om det norra komplexet, ligger Karlsby fåbodarna (Sundborn 114:1) och Finngårds fåbodarna (Sundborn 113:1).

Fig. 6. Ett parti av Finngårds fåbodarna mellan sjöarna Toxen och Logården. Foto R. Jensen 2010.

Fåbodarna har även funnits i anslutning till det södra verkskomplexet, såväl i Sundborns som i Vika socknar. Exempel härpå är Logårdsfåbodarna (104:1), Karlsborgs fåbodarna (105:1) och Hammars fåbodarna (118:1) i Sundborn och Björsarvets fåbodarna (117:1), Näs fåbodarna (118:1) och Myrbo fåbodarna (153:1) i Vika socken.

Kommunikativt sett genomkorsas skogslandskapet mellan bygden och de planerade verken av såväl befintliga som övergivna färdvägar. Beträffande de senare kan nämnas fåbodvägar/-stigar och forvägar.

Genomförande

Medverkan vid markering av utredningskorridorer

Enligt avtalet mellan Stiftelsen Kulturmiljövård (KM, utförare) och Sundborn Vind AB (beställare) skall beställaren tillse att de korridorbaserade utredningsytorna (projekterade vägar) är ordentligt markerade inför inventeringsstarten. Utifrån denna utgångspunkt fick KM i uppdrag av Sundborn Vind att, tillsammans med representanter för företaget, delta i utstakningen i form av expertstöd. En fälthanddator användes, där projekterade vägar, kabeldragning etc. fanns inlagda som shapefiler tillsammans med relevanta bakgrundskartor. Under två dagar i augusti pågick detta arbete i fält. Vissa lägesjusteringar av tidigare inlagda sträckningar utfördes i fält efterhand när så ansågs lämpligt. Anledningarna var främst topografiska, men vissa justeringar av sträckningarna gjordes även p.g.a. att kolningsområden (framför allt) påträffades vid stakningen, där den ursprungliga sträckningen annars hade genomkorsat dessa områden eller näst intill.

Metod och tillvägagångssätt

Hela utredningsarbetet utgick från huvudsyftet att fastställa om sedan tidigare okända fornlämningar kommer att beröras av den planerade vindkraftsetableringen.

Förberedelsearbetet omfattade kart- och arkivstudier. Här gjordes en genomgång av det relevanta historiska kartmaterialet, såsom storskifteskartor o.dyl., samt skriftligt källmaterial och relevant litteratur. Även kulturmiljövårdsprogram, olika inventeringar etc. uppmärksammades. I förarbetet ingick även digitalt kartarbete i form av rektifieringar av det historiska kartmaterialet, nedladdning i fältdatorerna etc.

Vid *fältarbetet* användes GPS-baserad teknik för registrering (lägesbestämning och beskrivning) i form av handdator utrustad för Fält-GIS, vilket innebär att bakgrundskartor, och sedan tidigare registrerade objekt i FMIS laddades ned i handdatorn. I fält gjordes beskrivningar och lägesbestämningar därför direkt genom digital teknik. Påträffade lämningar beskrevs och bedömdes enligt RAA:s praxis. Terrängen genomgicks utifrån de riktlinjer och principer som Länsstyrelsen hade angett i förfrågningsunderlaget. Dessa innebar att cirkulära områden kring varje verksplats med ca 300 meters radie genomgicks, vidare 50 meter breda korridorer för aktuella vägar samt en 20 meter bred korridor för ny elkabel. Även tidigare registrerade lämningar, som berörs av den planerade exploateringen, besöktes och kontrollerades, där nya eller reviderade beskrivningar och lägesbestämningar upprättades i flera fall. Lämningar, som på ett påtagligt sätt berörs av den planerade exploateringen, märktes ut särskilt i form av bandning. De aktuella lämningarna fotodokumenterades även.

Fig. 7. Exempel på bandning. I förgrunden markering för projekterad väg mellan verken 4 och 5. I bakgrunden syns skyddsbandning för ett närbeläget kolningsområde (KM 11073:11). Foto R. Jensen 2011.

Resultat fältdokumentation

Nedan följer en redovisning av såväl reviderade beskrivningar, och i vissa fall bedömningar, av sedan tidigare kända lämningar, som vid utredningen påträffade lämningar, som tidigare inte var kända eller registrerade. Redovisningen, med objektbeskrivningar i form av såväl text, kartor och foton, är uppdelad i fem topografiska delpartier. Detta görs p.g.a. utredningsområdenas geografiskt utspridda lägen med varierande komplexitet och karaktär. Delpartierna är följande: Det norra verkskomplexet, det södra verkskomplexet, Korsåvägen, kraftledningsgatan, sträckan mellan Svärdsjövägen och Löpholen samt vägsträckan mellan Löpholen och det södra verkskomplexet. I objektbeskrivningarna redovisas först tidigare registrerade objekt (i förekommande fall) och därefter nyregistrerade objekt.

Sammanfattande resultatredovisning

Den särskilda utredningen omfattade dels cirkulära områden med 300 meters radie runt alla de 10 planerade platserna för vindkraftsverk, som består av ett nordligt (5 verk) och ett sydligt (5 verk) komplex, dels projekterade och befintliga vägsträckningar (50 meters korridor) samt planerade sträckor för kabeldragning (20 meters korridor). Ett flertal objekt kommer att beröras utifrån nuvarande planering.

Ca 12 tidigare registrerade objekt i Sundborns socken är berörda (se Bilaga, tabell 1): 3 områden med fossil åkermark, en täkt, en färdväg (vägbank), en bytomt, ett offerkast (platsen för), en plats med tradition, ett minnesmärke (platsen för), 2 fångstgropar samt ett område med skogsbrukslämningar bestående av en resmila, en liggmila och en kojgrund. Beskrivningen av den fossila åkermarken är reviderad och omfattningen utökad, färdvägen har fått en relevant utsträckning, bytomten är reviderad, fångstgroparna har fått en delvis annan bedömning samt kolningsområdet har utökats med en resmilebotten.

De nyfunna objekten är 65 till antalet (se Bilaga, tabell 2). De präglas bl.a. av 10 områden med skogsbrukslämningar (kolningsområden) och tre ensamliggande kolbottnar. Sammantaget har 14 kolbottnar efter resmilor, 4 d:o efter liggmilor samt 16 grunder efter kolarkojor registrerats. Ett stort antal (38) gränsmärken registrerades. Detta är delvis resultatet av en medveten eftersökning av sådana p.g.a. att stora sträckor av de projekterade vägarna är tänkta att löpa utmed eller i gränser. 4 färdvägar registrerades, varav 3 vägbankar, varav flera har en ursprunglig koppling till fåboddriften. Vidare 3 husgrunder från historisk tid (2 skogshuggarkojor och en jordkällare). Två gårdstomter registrerades (Lövhult och Korvbo) samt en plats med namn (Grushögen).

13 lokaler bedömdes som ”fast fornlämning”. Det rör sig dels om två by-/gårdstomter (Löpholen och Korvbo), dels kolningsområden där liggmilebottnar ingår, dels färdvägar, som uppvisar ålderdomliga drag samt de två, sedan tidigare registrerade fångstgroparna, vilka dock är tveksamma. Dessa bedöms dock ligga strax utanför den nu aktuella vägkorridoren (jfr s. 55 och 60). 57 lokaler fick bedömningen ”övrig kulturhistorisk lämning”, där flertalet utgörs av resmilebottnar med kojgrunder samt alla gränsmärkena, men även Lövhults gamla tomt, som alternativt skulle kunna betecknas som ett bevakningsobjekt. 3 lokaler redovisas som ”uppgift om” och 3 som ”förstörd” (minnesmärke, offerkast, skogshuggarkoja).

Objektbeskrivning

Det norra verkskomplexet

Detta område omfattar de fem nordligaste planerade verksplatserna med en inventeringsradie av ca 300 m samt anslutande såväl befintliga som projekterade vägar ned till mötet med Korsåvägen (se fig. 8). Verksplats 1 omfattar krönpartiet av Flyberget. Verksplats 2 utgör krönet av Lövåsen. Verksplatserna 3 och 4 är belägna på Råbergets topp (nr 4) och krönet på Råbergets utlöpare mot VSV (nr 3). Verksplats 5 är placerad på krönet av Lustigbacken. Inom området finns tre sedan tidigare registrerade objekt (se nedan). Efter utredningsinventeringen har 19 nya platser tillkommit.

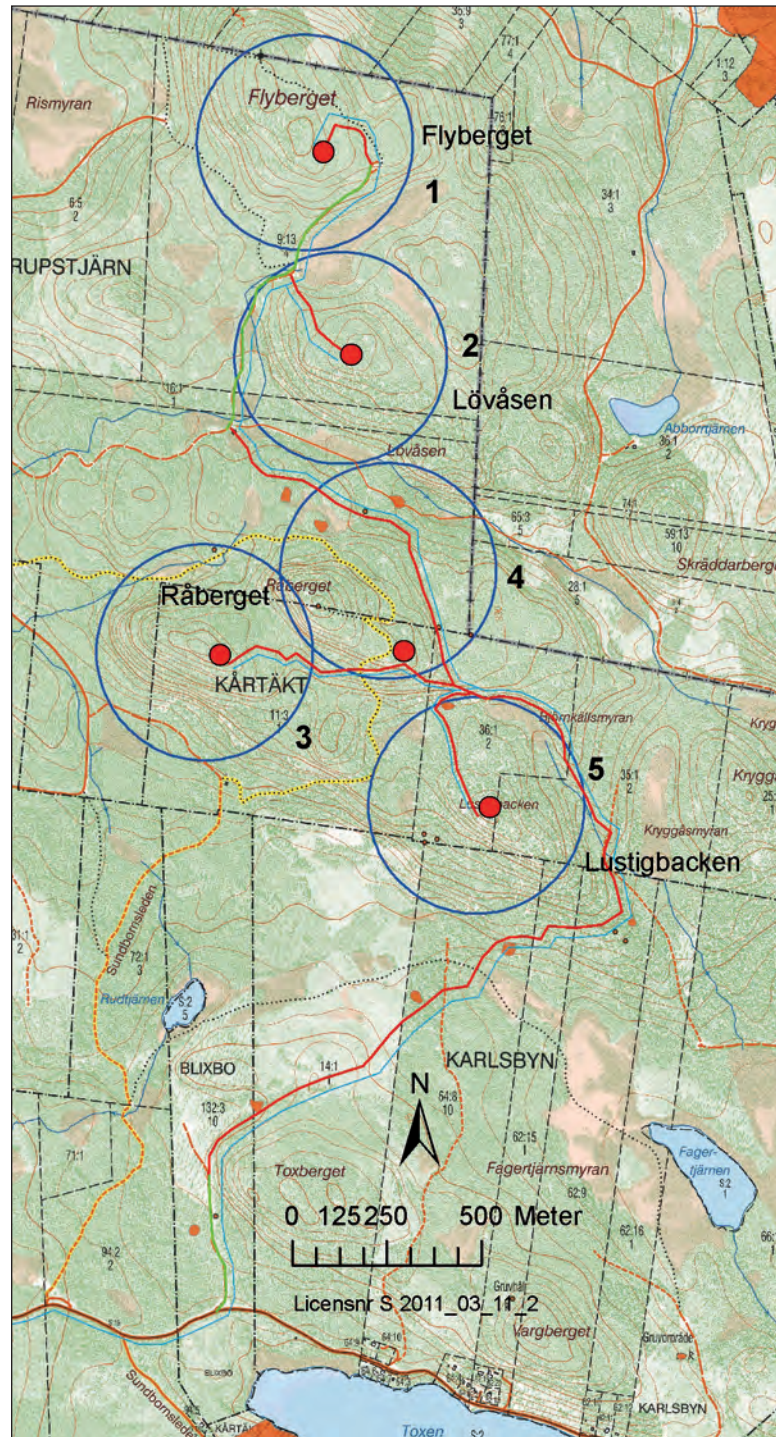

Fig. 8. Översikt över det norra verkskomplexet med anslutande befintliga (gröna linjer) och projekterade (röda linjer) vägar. Kabeldragningar, blå linjer. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:20 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

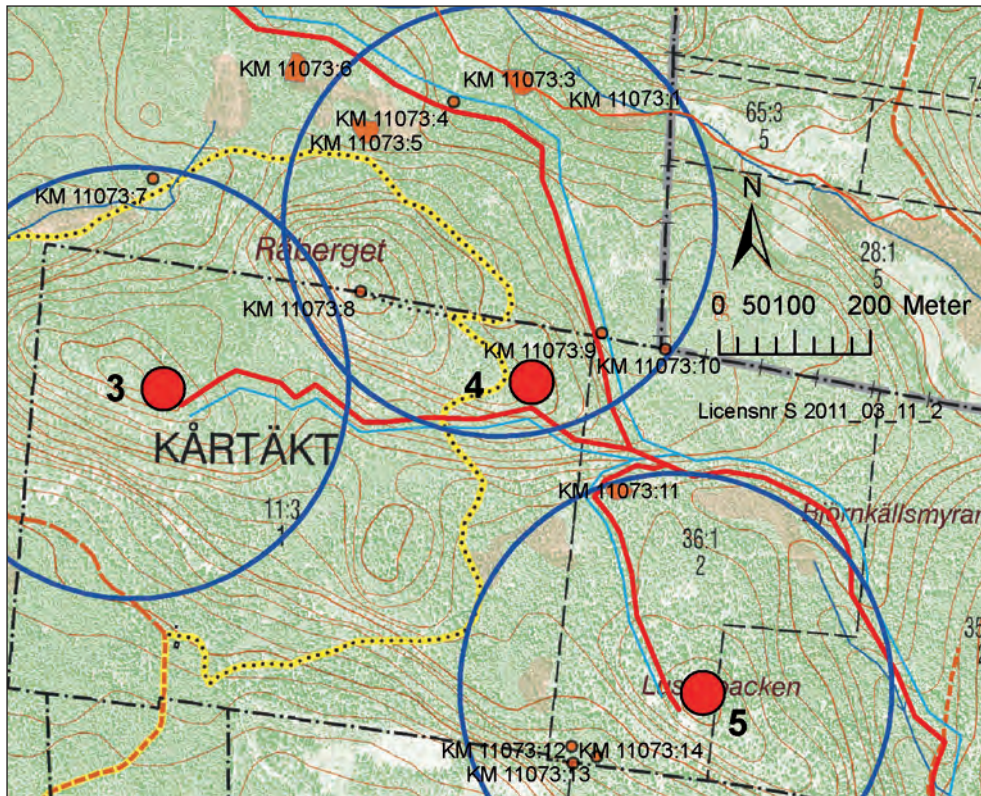

Fig. 9. Registrerade lämningar i den centrala delen av det norra verkskomplexet. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:10 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

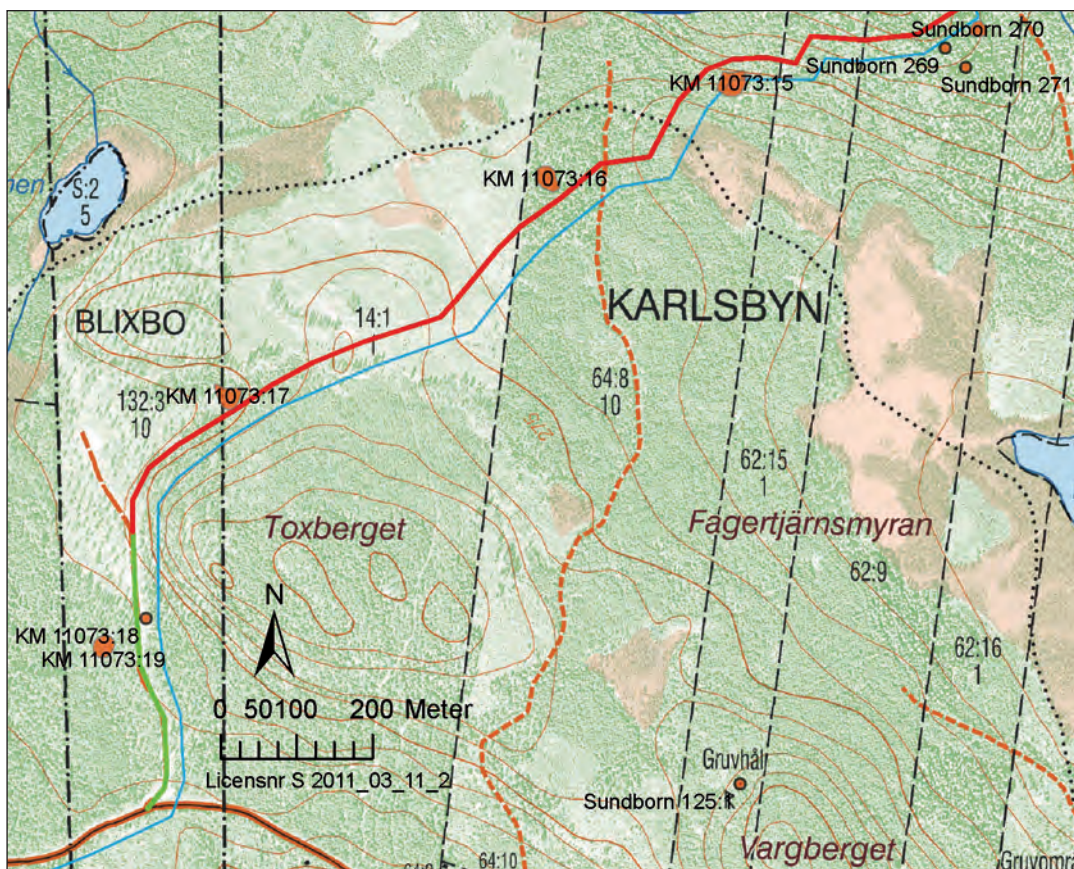

Fig. 10. Registrerade lämningar i den södra delen av det norra verkskomplexet. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:10 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

Tidigare registrerade objekt

Sundborn 269 (fig. 10)

Beskrivning: Fångstgrop (?), närmast oval, 3×2,5 m (Ö–V) och 0,8 m djup. Omgiven av en vall, 1–1,5 m bred och 0,2–0,3 m hög. Inget rektangulärt bottenplan synligt.

Skador: Gropen var fylld med ris vid det tidigare besiktningstillfället och två hjulspår från skogsmaskin gick rakt över gropen. Vid förnyad besiktning 2011 i samband med arkeologisk utredning verkar riset lagts åt sidan och hjulspåren var ej längre tydliga.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning (se dock under Kommentar).

Kommentar: Bedömning 2011: Gropen är möjligen ej en fångstgrop. Nedgrävningen ser alltför tvär och ”färsk” ut. Dessutom ingår stenar i de inre kanterna, vilket också gör tolkningen som fångstgrop tveksam. Även läget är något märkligt. Objektet är lägesjusterat något mot Ö–NÖ. Jfr Sundborn 271.

Terräng: Krön av liten moränkulle i kuperad, höglänt SÖ-sluttande moränmark. Skogsmark, hygge.

Möb: 290–295 m.

Upplysningstext: Bör ej sättas ut p.g.a. osäkerhet kring groparnas funktion.

Sundborn 270 (fig. 10)

Beskrivning: Kolningsområde, 20×20 m (ÖNÖ–VSV) bestående av en kolbotten efter liggmila, en kolbotten efter resmila samt en grund efter kolarkoja. Kolbotten efter liggmilen är kvadratisk, 8×8 m (NNV–SSÖ till VSV–ÖNÖ) med jämn yta. Omgiven av stybbdiken 2–5 m långa, 1–2 m breda och 0,3–0,6 m djupa. Diket i ÖNÖ har en 1 m bred brygga. Markerad med kulturstubbar. 7 m Ö om liggmilebotten är: Grund efter kolarkoja, 5×3,5 m (ÖNÖ–VSV). Begränsad av vallar 0,6–0,8 m breda och 0,3–0,6 m höga. Spisröse i VSV, 2,5×2 m och 0,8 m högt. Kallmurat av 0,2–0,5 m stora stenar mot ett jordfast block i VSV. Tåktgrop i SV, 2,5×1,3 m och 0,4 m djup. 3–4 m SSV om liggmilebotten är kolbotten efter resmila, rund, ca 10 m diam och 0,3–0,4 m hög. Jämn, plan yta. Ställvis smärre stybbgropar.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Registerposten är reviderad i fält vid den arkeologiska utredningen 2011. En resmilebotten har tillkommit samt justering av områdets utsträckning.

Vegetation: Hygge med enstaka kvarstående granar.

Orientering: Ca 30 m SV om skogsbilväg (NV–SÖ).

Terräng: Avsats i kuperad SÖ-sluttande moränmark. Skogsmark, hyggeskant.

Möb: 290–295 m.

Upplysningstext: Kolbottnar.

Sundborn 271 (fig. 10 och 11)

Beskrivning: Fångstgrop (?), oval, 3×2,5 m (Ö–V) och 0,9 m djup. Rektangulärt bottenplan, 1,1×0,5 m (Ö–V). I V bottenkanten är en sten ”in situ”, 0,3 m stor. Omgiven av en vall, 1,5 m bred och 0,2–0,4 m hög. Markerad med 3 kulturstubbar samt med skylt från Länsstyrelsen med texten: Lagskyddat fornminne.

Skador: Vid tidigare besiktning: Hjulspår från skogsmaskin i Ö vallen samt något nedrisad. Verkar dock vara återställd vid besiktning för arkeologisk utredning 2011.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning (se dock under Kommentar).

Kommentar: Bedömning 2011: Utgör möjligen ej fångstgrop, ser mera sentida ut och har ej typiskt lokalt läge för fångstgrop. Lägesjusterad några meter mot NÖ. Jfr Sundborn 269.

Terräng: Krön av liten moränkulle i kuperad, höglänt SÖ-sluttande moränmark. Skogsmark, hygge.

Möb: 290–295 m.

Upplysningstext: Bör ej sättas ut p.g.a. osäkerhet kring groparnas funktion.

Fig. 11. Tidigare registrerat objekt, då bedömd som fångstgrop (Sundborn 271). Klassificeringen kvarstår, men bedömningen som fångstgrop är tveksam. Se även Sundborn 269. Foto R. Jensen 2011.

Nyregistrerade objekt

KM 11073:1 (fig. 9 och 12)

Beskrivning: F.d. fäbodväg, delavsnitt, ca 1 000 m lång (VNV–ÖSÖ) och 2,5–4 m bred. I mellersta partiet, strax ÖSÖ om kolningsplats, är i en brant Ö-sluttning en hålvägsartad stig omgiven av spår efter fyrhjulingar. Sannolikt har färdvägen ursprungligen utgjort en stig. Numera ingående i markerad led och därmed präglad av skoteråkning och färd med fyrhjuling. Långa sträckor löper vägen över myrar, vilket kan tyda på att vägen har utnyttjats som vinterväg i stor utsträckning. Det registrerade partiet ändrar i VNV i skogsbilväg och vändplan och i ÖSÖ i annan skogsbilväg. Vägen bör ha fortsättningar åt bägge hållen, vilket dock inte ingick att eftersöka i den arkeologiska utredningen 2011.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Nyttjas numera huvudsakligen som skoterled och med fyrhjuling under jakt. Sträckningen bör inte utsättas för några onödiga störningar, t.ex. vid skogsbruk.

Terräng: Myr- och moränmark i kuperad, höglänt terräng. Skogsmark, barrskog med lövinslag.

Möh: 320–345 m.

KM 11073:2 (fig. 9)

Beskrivning: Skogshuggarkasern, numera bortschaktad för vändplan. Utmed vändplanens NNÖ kant ligger utschaktade kollager utmed en 18 m lång sträcka (VNV–ÖSÖ), som tyder på att byggnaden har brunnit. Alternativt har även en kolbotten funnits på platsen, vilket dock är mindre troligt. Ett trasigt fönster ligger kvar i anslutning till kolförekomsten. Här står även en träskylt med texten: Bergslags kassern.

Antikvarisk bedömning: Förstörd.

Orientering: NNÖ kanten av vändplan.

Terräng: Kuperad höglänt moränmark. Vändplan intill skogsbilväg i skogsmark, barrskog.

Möh: 345–350 m.

Fig. 12. Avsnitt av f.d. fäbodväg (KM 11073:1). I backarna, som här, får vägen nästan karaktären av hålväg. Sträckningen utgör markerad led för skotertrafik vintertid. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:3 (fig. 9)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 45×30 m stort (NV–SÖ) bestående av en kolbotten efter resmila, 2 grunder efter kolarkoja samt några täktgropar. Kolbotten, belägen i SÖ delen, är 11–12 m i diameter och intill 0,4 m hög med en jämn, plan yta. Botten är terrasserad mot NÖ och urgrävd, in i moränen, i SV. Tangeras av en f.d. fäbodväg i SV–S. En grund efter kolarkoja, belägen i NV, 3 m NÖ om den f.d. fäbodvägen, är ca 4×4 m (NNV–SSÖ till ÖNÖ–VSV). Något nedgrävd, ca 0,2 m djup, med plan botten. Ställvis vallar utmed kanterna, 0,5–1 m breda och 0,1–0,25 m höga. Eldpall eller rest av spisröse i SSV hörnet, rundad eller kvadratisk, 1–1,3 m i sida med 0,2–0,4 m stora stenar, till större delen övermossade. Mitt i grunden är ett älgpass med en sekundär, modern härd. Den andra grunden efter kolarkoja är belägen i S:e delen, intill och SSÖ om stigen (ÖNÖ–VSV), 5,5×4 m (ÖNÖ–VSV). Försänkt golvplan, 0,3 m djupt. Spisröse i ÖNÖ delen, 3–4 m i diameter och ca 1 m högt, av 0,3–0,4 m stora stenar till stor del övermossade.

Skador: Den N grunden efter kolarkoja är störd p.g.a. befintligt älgpass i grunden.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Kolbotten tangeras i SSV och den SÖ kojgrunden i NNV av f.d. fäbodväg (NV–SÖ).

Orientering: S:e delarna genomkorsas av f.d. fäbodväg (NV–SÖ till Ö–V), nu skoterled.

Terräng: Avsats i NÖ-sluttning i kuperat, höglänt moränområde. Skogsmark, övervägande barrskog.

Möb: 335–345 m.

KM 11073:4 (fig. 9)

Beskrivning: Plats med namn. Intill skoterleden, tidigare gammal markväg och sannolikt ofta utnyttjad som vinterväg, är en brunmålad träskylt uppsatt med text i lågrelief: GRUSHÖGEN.

Antikvarisk bedömning: Uppgift om.

Kommentar: Den företeelse som namnet syftar på har inte kunnat härledas i form av andra uppgifter än skylten på platsen, ej heller något i terrängen.

Orientering: 3 m Ö om skoterled/gammal markväg (N–S).

Terräng: Ö–NÖ-sluttning i kuperat, höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 340–345 m.

KM 11073:5 (fig. 9 och 13)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 35×30 m stort (VNV–ÖSÖ), bestående av en kolbotten efter resmila, en kolbotten efter liggmila samt troligen 2 grunder efter kolarkojor. Kolbotten efter resmilen, belägen i ÖSÖ delen, är 12 m diam och 0,3 m h. Relativt plan yta. Begränsas av stybbvall, 1,5–2 m i diameter och 0,1–0,2 m h. ÖNÖ partiet av resmilebotten överlagras ca 2 m av en kolbotten efter liggmila, kvadratisk, och 8×8 m (NNV–SSÖ till ÖNÖ–VSV) och 0,3–0,4 m hög. Jämn men något sluttande yta. Stybbränna utmed den SSÖ sidan, 8 m lång, 1,5–2 m bred och 0,3–0,4 m djup. Utmed de NNV och ÖNÖ sidorna är några stybbgropar. I VNV delen av området, 11 m VNV om kolbotten efter resmilen, är de två troliga grunderna efter kolarkojor, belägna intill varandra. Den ena är ca 4×3 m (NÖ–SV). Nedgrävd i backen, 0,2–0,5 m djup. Ojäma vallar efter väggarna, 0,5–1 m breda och 0,2–0,4 m höga. Intill och VNV härom är den andra förmodade grunden (äldre?), ca 4×3 m (NNV–SSÖ). Vallar, ca 1 m breda och intill 0,4 m höga. I SSÖ är en rotvälta, där kol syns till 0,3 m:s djup i den exponerade jordmanteln. Båda är osäkra och kan även tänkas utgöra täktgropar och i det ena fallet i kombination med rotvälta.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Terräng: Avsats och svag ÖNÖ-sluttning i höglänt moränmark strax ovanför myr. Skogsmark, barrskog.

Möh: 350–355 m.

Upplysningstext: Kolbottnar.

Fig. 13. Stybbränna intill liggmilebotten (KM 11073:5). Ovanför, och delvis överlagrande denna, är en resmilebotten. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:6 (fig. 9 och 54)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 40×25 m (NNÖ–SSV), bestående av en kolbotten efter resmila, en grund efter kolarkoja samt någon enstaka täktgrop. Kolbotten, belägen i NNÖ delen, är närmast rund, 10–11 m i diameter och i stort sett i nivå med omgivande markyta. Ytan är smågropig efter koltakten och något ingrävd i moränslänten i VNV–V–VSV. Ställvis avgränsad av stybbvall, 1,5–2 m bred och intill 0,2 m hög. Enstaka stybbgropar förekommer intill och utanför vallen. 13 m SSV om kolbotten är en grund efter kolarkoja, 3,5×3,5 m (NNV–SSÖ). Kraftigt spisiröse utmed NNV sidan, ca 2×1 m stort (ÖNÖ–VSV) och 0,6 m högt av 0,2–0,4 m stora stenar, till stor del övermossade. Vallar efter väggar utmed de ÖNÖ och VSV sidorna, 0,5–1 m breda och 0,3–0,5 m höga. Ingång utmed den SSÖ sidan. Någon enstaka täktgrop finns även inom området, sammanhörande med kolningen.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: Området är glest beväxt med ståtliga granar och tallar.

Terräng: Avsats i SÖ-sluttning nedanför krönparti och intill mindre myrstråk. Skogsmark, barrskog (gran och tall).

Möb: 350–355 m.

KM 11073:7 (fig. 9)

Beskrivning: Kolbotten efter resmila, rund, 12 m i diameter och i stort sett i nivå med omgivande markyta. Ytan är smågropig efter koltäkten. Stybbvall, 1,5–2 m bred och 0,2–0,3 m hög. Centrala delen överkörd av skogsmaskin och hela botten är nedrisad efter avverkning.

Skador: Överkörd av skogsmaskin vid avverkning.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: En förväntad grund efter kolarkoja kunde ej påträffas trots eftersökning.

Vegetation: Ett tiotal granar.

Orientering: 14 m NNV om Sundbornsleden (ÖNÖ–VSV).

Terräng: Avsats i SV-sluttning intill och ovan bäck i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog med lövinslag.

Möb: 340–345 m.

KM 11073:8 (fig. 9 och 14)

Beskrivning: Gränsröse, 4,5 m diam och 0,4–0,6 m högt. Jämn, plan yta. Kallmurat av 0,1–0,7 m stora stenar, utmed kanten i 2–4 skift. I mitten ursprungligen en hjärtsten, numera ett centralt röse, 1–1,3 m i diameter och 1 m högt. Mitt i detta sekundära röse är en träskylt nedsatt med texten: 407 M.Ö.H RÅBERGES RÖSE. Under denna text sitter en informationsskylt, som berättar närmare om gränsröset.

Skador: Röset är omplockat jämfört med tidigare utseende.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Ej fast fornlämning eftersom det står i befintlig gräns, men bör ändå åtnjuta skydd p.g.a. sin ålder, storlek, upplevelsevärde och dignitet i övrigt.

Orientering: Mitt i gräns (VNV–ÖSÖ).

Terräng: Krönet av högt berg (Råberget). Skogsmark, barrskog.

Möb: 405–410 m.

Fig. 14. Det stora gränsröset på Råberget. På träskylten är texten: 407 M.Ö.H RÅBERGES RÖSE. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:9 (fig. 9)

Beskrivning: Gränssten, 0,4 m hög, 0,3 m bred (N–S) och 0,15–0,25 m tjock. Lutar mot S–SSÖ.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns, där skifteslinje inom Kårtäkt möter gränsen mellan Kårtäkt och Rupstjärn.

Orientering: Är avsedd att markera gränsmöte (VNV–ÖSÖ till NNÖ–SSV).

Terräng: Kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möh: 350–355 m.

KM 11073:10 (fig. 9)

Beskrivning: Gränsröse, oregelbundet, ursprungligen troligen runt, ca 1,3 m i diameter och 0,25–0,3 m högt, bestående av 0,25–0,5 m stora stenar, till stor del övermossade. I ÖSÖ kanten av röset är på senare tid Stora Ensos rödmålade gränspåle nedsatt, vilket eventuellt kan ha rubbat några stenar, som inte längre ligger i läge.

Skador: Några stenar verkar vara flyttade något, möjligen i samband med nedsättning av gränspåle i röset.

Kommentar: Markerar knä i gränsen mellan Kårtäkt i Sundborns socken och Bengtsheden i Svärdsjö socken. Den digitala kartgränsen löper strax V om markerad plats, varför gränsmärket synes stå i Svärdsjö socken.

Orientering: I gränsmöte (N–S till VNV–ÖSÖ) mellan skiften i Kårtäkt och Rupstjärn i Sundborns socken och Bengtsheden i Svärdsjö socken.

Terräng: Kuperad, höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möh: 350–355 m.

Fig. 15. Spisröse i kolarkojegrund vid kolningsplatsen KM 11073:11. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:11 (fig. 9 och 15)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 35×20 m (Ö–V), bestående av 2 kolbottnar efter resmilor och en grund efter kolarkoja. Kolbottnarna ligger i centrala och V delarna. Den sydligaste (och yngsta) är rundad, 10–12 m i diameter och 0,2–0,3 m hög. Ganska jämn, välvd yta. Ovan nämnda kolbotten överlagrar delvis en äldre kolbotten mot Ö. Den senare är rundad, ca 11 m i diameter och 0,5 m hög. Jämn, plan yta. Omges av svag stybbvall, 1–1,5 m bred och 0,1–0,2 m hög. I områdets Ö del är grunden efter kolarkojan, sannolikt i första hand kopplad till den yngre kolbotten. Grunden är 5×3,5 m (NNV–SSÖ). Omges av väggvallar, 0,5–1 m breda och 0,2–0,4 m höga. Den inre ytan är något försänkt, 0,4 m djup, i förhållande till vallarna. I SSÖ kortsidan är ett kraftigt spisröse, 1,5×1,5 m stort och 0,7–1 m högt, av kallmurade stenar, 0,15–0,4 m stora, till större delen övermossade.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: Gran, sälg och björk.

Terräng: Liten svacka i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möh: 330–335 m.

KM 11073:12 (fig. 9)

Beskrivning: Kolbotten efter resmila, rund, 10 m i diameter och intill 0,4 m hög. Ganska jämn yta.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: En mängd aspar och några unggranar.

Terräng: Avsats strax ovanför tämligen brant S-sluttning av bergshöjd i höglänt moränmark. Skogsmark, med lövinslag.

Möb: 310–315 m.

KM 11073:13 (fig. 9 och 16)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, ca 1 m i diameter och 0,3–0,4 m högt, av 0,2–0,5 m stora stenar. Hjärtsten, 0,4 m hög, 0,3–0,35 m bred (N–S) och 0,05–0,1 m tjock. Hjärtstenen lutar påtagligt mot N.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar sannolikt gränsmötet mellan Kårtäkt och två skiften i Karlsbyn.

Orientering: I befintlig gräns (VNV-ÖSÖ).

Terräng: SSV-sluttning av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog med påtagligt lövinslag.

Möb: 310–315 m.

Fig. 16. Gränsmärke (KM 11073:13) med hjärtsten (visare) i sydvästbranten av Lustigbacken. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:14 (fig. 9)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, ca 0,7 m i diameter och 0,3 m högt. av 0,2–0,45 m stora stenar. Hjärtsten, 0,35 m hög, 0,3 m bred (N–S) och 0,15–0,2 m tjock. Hjärtstenen lutar mot V.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Kan eventuellt stå några enstaka meter in på Kårtäkts mark i förhållande till (NNÖ om) den nuvarande gränsen mellan Kårtäkt och Karlsbyn.

Terräng: SV-sluttning av bergshöjd i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog med lövinslag.

Möb: 310–315 m.

KM 11073:15 (fig. 10)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 35×30 m (NNÖ–SSV), bestående av minst en kolbotten, den säkra en kolbotten efter resmila, samt en grund efter kolarkoja. Kolbotten efter resmilen är rund, 10–11 m i diameter och 0,3 m hög. Något ojämn yta. Denna botten överlagrar eventuellt en äldre botten. Några meter SÖ härom är grunden efter kolarkojan, 5×4 m (NNÖ–SSV). Omges av diffus vall, 0,5–1 m bred och 0,15–0,2 m hög. Spisröse i NNÖ, 1,5–2 m i diameter och 0,5 m högt av 0,3–0,45 m stora stenar. Några stenar har rasat ned i grundens inre parti.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Sannolikt har flera milor stått på platsen över tiden, dock svårbedömda såväl till antal som form (typ).

Vegetation: Granskog med inslag av asp.

Terräng: S-sluttning i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog med lövinslag.

Möb: 265–275 m.

KM 11073:16 (fig. 10)

Beskrivning: Kolningsområde, 35×15–25 m (NV–SÖ), bestående av en kolbotten efter resmila och en grund efter kolarkoja. Kolbotten, belägen i NV, är rund, 11 m i diameter och 0,3–0,5 m hög. Plan, jämn yta. Ställvis kraftig stybbränna. Grunden efter kolarkojan är belägen i SÖ och är 4,5×3 m (N–S). Omges av kraftiga vallar, intill 1 m br och 0,4–0,6 m höga. I N änden är ett spisröse, 2,5×2 m (Ö–V) med i kallmur 0,3–0,5 m stora stenar, till större delen övermossade. Ingång utmed V långsidan invid spisen.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: Gran med inslag av tall.

Orientering: NV:e partiet ansluter till en markerad vinterled (ÖNÖ–VSV).

Terräng: Småkuperad, höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 265–270 m.

KM 11073:17 (fig. 10)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 40×10–30 m (NV–SÖ), bestående av en kolbotten efter resmila och en grund efter kolarkoja. Kolbotten är rund, ca 11 m i diameter och intill 0,5 m hög. Lätt smågropig yta. Ställvis stybbvall, 1–1,5 m bred och 0,2–0,5 m hög. I NV:e delen är grunden efter kolarkojan, 5×4,5 m (NNV–SSÖ). Omges av vallar, 0,8–1,2 m breda och 0,3–0,4 m höga, till stor del bestående av kolstybb. Spisröse i SSÖ änden, kraftigt överväxt, av 0,25–0,35 m stort med i kallmur liggande stenar. Spisröset ansluter till ett jordfast block. Ingång utmed den ÖNÖ långsidan.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: Några granar och sälgar.

Orientering: Övertväras av gräns (N–S) i V:e delen.

Terräng: Kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 270–275 m.

KM 11073:18 (fig. 10 och 17)

Beskrivning: Kolbotten efter resmila, rund, ca 10 m i diameter och närmast i marknivå. Lätt smågropig yta. 1–2 m av botten är bortschaktad i VNV–V–SV vid byggandet av skogsbilväg.

Skador: 1–2 m av det V partiet är bortschaktat vid byggandet av skogsbilväg (N–S).

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Grunden efter kolarkojan är sannolikt bortschaktad vid vägbygget.

Vegetation: Några granar och en tall.

Orientering: Intill och Ö om skogsbilväg (N–S).

Fig. 17. Resmilebotten (KM 11073:18) vid västra foten av Taxberget, skadad vid byggandet av skogsbilväg. Foto R. Jensen 2011.

Terräng: Svagt SV-sluttande höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog, intill skogsbilväg.
Möh: 265–270 m.

KM 11073:19 (fig. 10 och 18)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 30×30 m (Ö–V till N–S), bestående av en kolbotten efter resmila och en grund efter kolarkoja. Kolbotten, i centrala och Ö delarna, är rund, 12 m i diameter och närmast i marknivå. Lätt smågropig yta. Stybbvall, 1–2 m bred och 0,2–0,3 m hög. Grunden efter kolarkojan, belägen i V:e delen, är 5,5×3,5 m (N–S). Omges i N, V och Ö av vallar, 0,5–1 m breda och 0,2–0,4 m höga. Utmed S kortsidan är ett kraftigt spisröse, 4×3 m (Ö–V) och 0,7–1 m högt, av 0,25–0,4 m stora kallmurade stenar, kraftigt övermossade. Ingång utmed den Ö långsidan.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: Granar och enstaka tallar.

Terräng: Avsats i svagt SV-sluttande, höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möh: 260–265 m.

Fig. 18. Kolarkojegrund med kraftigt spisröse (KM 11073:19) väster om Taxberget. Foto R. Jensen 2011.

Utmed Korsåvägen

Detta delparti utgörs av befintlig väg, Korsåvägen, sträckan från den punkt i väster där Korsåvägen och kraftledningsgatan korsar varandra öster om byn Finngärdet till den punkt där skogsvägen upp mot det norra verkskomplexet utgår från Korsåvägen strax nordväst om sjön Toxen och strax öster om avtagsvägen mot Karlsby fåbodrar. Här finns sedan tidigare tre registrerade poster (inom två huvudnummer). Två nya platser har tillkommit (gamla färdvägar).

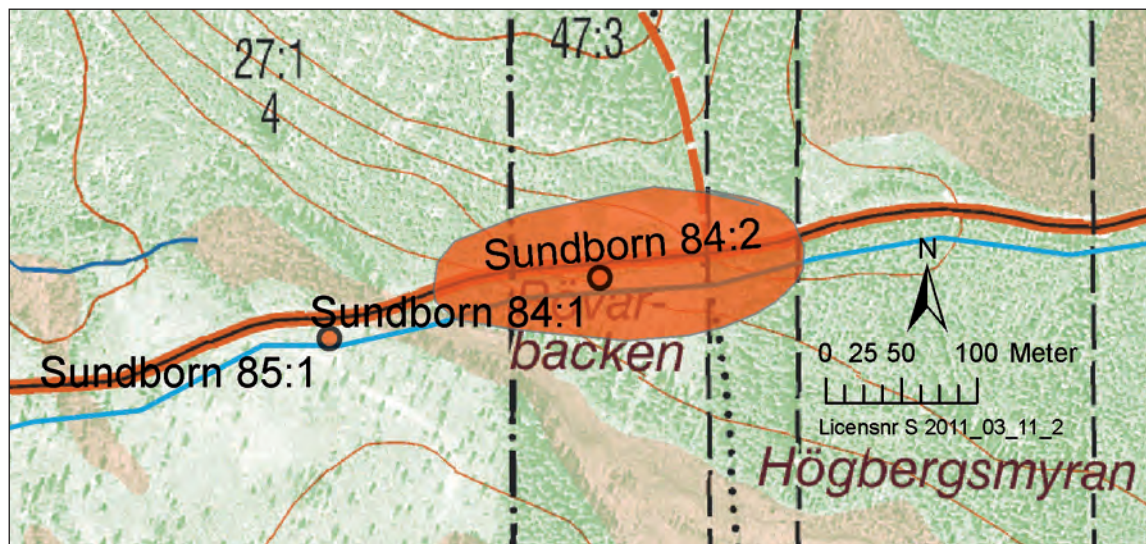

Fig. 19. Tidigare registrerade objekt utmed Korsåvägen, östra delen. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:5 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

Tidigare registrerade objekt

Sundborn 84:1 (fig. 19)

Beskrivning: Minneskors av trä borttaget vid vägbreddning, ca 1 m högt och med en 0,3 m lång tvärså fastspikad. Korset var rest i ett enkelt postament, ca 1 m långt, 0,6 m brett och 0,3 m högt, av rundade stenar, 0,3–0,6 m stora.

Antikvarisk bedömning: Förstört.

Kommentar: Borttaget vid vägbreddning. Se även Sundborn 84:2 och 85:1.

Terräng: SSV-sluttande höglänt moränmark sluttande mot myr. Skogsmark (barrskog).

Möh: 235–240 m.

Sundborn 84:2 (fig. 19 och 20)

Beskrivning: Plats med namn och tradition. Korset (84:1) restes till minne av ett rånöverfall på 1850-talet på Mjölnavalls-Britta, som gick med post mellan Sundbornsbyn och Korså bruk. Enligt uppgift blev bytet ca 80 kr och en kostym. Kvinnan dog ej, men blev blind. Korset kunde ej återfinnas 1990, ej heller vid den arkeologiska utredningen 2011.

Antikvarisk bedömning: Uppgift om.

Kommentar: Se även Sundborn 84:1 och 85:1.

Terräng: SV-sluttande höglänt moränmark sluttande mot myr. Skogsmark (barrskog).

Möh: 225–245 m.

Sundborn 85:1 (fig. 19)

Beskrivning: Offerkast, platsen för, i anslutning till gamla stigmorsningen av stigar från Karlsby fåbodrar och Finngärdets fåbodrar. Korsningen verkar nu helt överbyggd av bred skogsbilväg, vilken följer den gamla stigsträckningen. Vid denna plats fanns tidigare ett offerkast, bestående av grenar och stenar, tillkommet med anledning av det kända rövaröverfallet på Mjölnavalls-Britta på 1850-talet. Se även Sundborn 84:1–2.

Skador: Borttaget vid vägbreddning.

Antikvarisk bedömning: Förstört.

Kommentar: Den vid inventeringen 1990 omnämnda vägkorsningen, där äldre fäbodvägar möts, kunde ej ses i anslutning till den befintliga skogsbilvägen vid den arkeologiska utredningen 2011.

Terräng: SV-sluttning i höglänt moränmark. Skogsmark (barrskog).

Möh: 225–230 m.

Fig. 20. Rövarbacken (Sundborn 84:2) utmed Korsåvågen, där Mjölmarvalls-Britta blev överfallen. Såväl ett minneskors (Sundborn 84:1) som ett offerkast (Sundborn 85:1) har tidigare funnits utmed vägen, men de har förstörts vid vägbreddning. Foto R. Jensen 2011.

Nyregistrerade objekt

KM 11073:20 (fig. 21 och 55)

Beskrivning: Vägbank, ca 85 m lång (NÖ–SV till Ö–V), 4 m bred och från marknivå till 0,3 m hög. Utmed längre partier är mindre diken utmed kanterna, 0,5 m breda och 0,2–0,4 m djupa. De centrala och S delarna tycks vara sist övergivna beroende på att de ingått i annan väg mot NÖ, som leder fram till slättermyren Hundralassängen. Den senare vägen är inte registrerad eftersom den faller utanför förutsättningarna för den arkeologiska utredningen 2011. Det NÖ partiet är däremot övergivet något tidigare, vilket framgår av växtligheten på vägen.

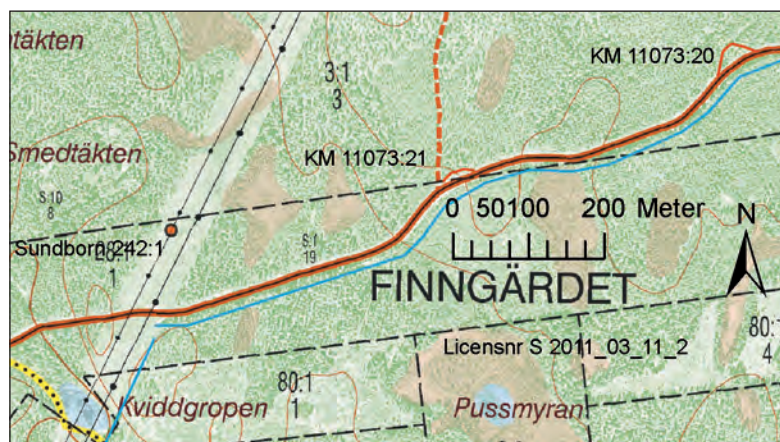

Fig. 21. Nyregistrerade vägbankar (KM 11073:20 och 21) utmed västra partiet av Korsåvågen. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:10 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Sträckningen är ett av ytterst få partier, där den sannolikt ursprungliga sträckningen av den gamla fäbodvägen upp mot fäbodarna på skogen finns kvar. Har även nyttjats som färdväg till Korså bruk. Sträckningen finns belagd på kartor över Finngärdet 1792 och 1897. Vid tiden för övergivandet var sträckningen en del av Korsåvägen.

Vegetation: Tall utmed vägkanterna, lövsly ställvis på vägbanken.

Orientering: Båda ändarna är intill och NV om den nuvarande Korsåvägen (NÖ–SV till ÖNÖ–VSV).

Terräng: Plant parti i f.ö. svagt SV-sluttande moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 165–170 m.

Upplysningstext: Vägbank.

Fig. 22. Vägbank (KM 11073:21), övergivet parti av den äldre Korsåvägen, som ursprungligen utgjord fäbodväg upp till fäbodarna kring sjöarna Toxen och Logården, men som också tjänade som transportväg under Korså bruks tid. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:21 (fig. 21 och 22)

Beskrivning: Vägbank, ca 35 m lång (NÖ–SV till Ö–V), 4–4,5 m bred och från marknivå till 0,5 m h. Diken utmed merparten av kanterna, 0,5–1 m breda och 0,2–0,4 m djupa. I V delen är en sträng med röjningssten från vägbygget utmed vägens NV sida. Något täktskadad i den centrala delen.

Skador: Förutom att det aktuella partiet är en av de få kvarvarande ursprungliga sträckningarna av vägen är den ytligt täktskadad i centrala delen.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Sträckningen finns belagd i äldre kartmaterial, kartor över Finngärdet 1792 och 1897. Vägen nyttjades, förutom till fäbodarna, även som färdväg mot Korså bruk.

Vegetation: Tallar och granar på kanterna och en gran på själva banken i ett fall samt en del lövsly och grantelningar.

Orientering: Båda ändarna ansluter till befintliga vägar.

Terräng: Tämligen plant parti i f.ö. svagt VSV-sluttande moränmark. Skogsmark, barrskog med övervägande tall.

Möb: 160–170 m.

Upplysningstext: Vägbank.

Utmed kraftledningsgatan

Detta delparti utgörs av den sträcka av kraftledningsgatan som sträcker sig från mötet med Korsåvägen i norr mot sydväst ned till Korvbo, där kraftledningen möter vägen mellan Utanmyra i väster och skogen i öster. Utmed denna sträcka finns sex lokaler, som berörs av korridoren för kabeldragningen. För två av dessa gjordes omfattande revideringar av såväl beskrivningar som utsträckning och lägesbestämning, Sundborn 243:1–3 och 245:2. Beträffande en annan lokal, Sundborn 244:1, kunde inte sedan tidigare påstådd bedömning verifieras (fossil åkermark). Registerposten 246:1 bedömdes ligga ganska nära, men ej i realiteten beröras, av kabeldragningen. Den tidigare registrerade lokalen Sundborn 247:1, längst ned i SV, redovisas under annat delområde, se s. 33. Två nyregistreringar gjordes, KM 11073:22 och 23 (se fig. 33 nedan).

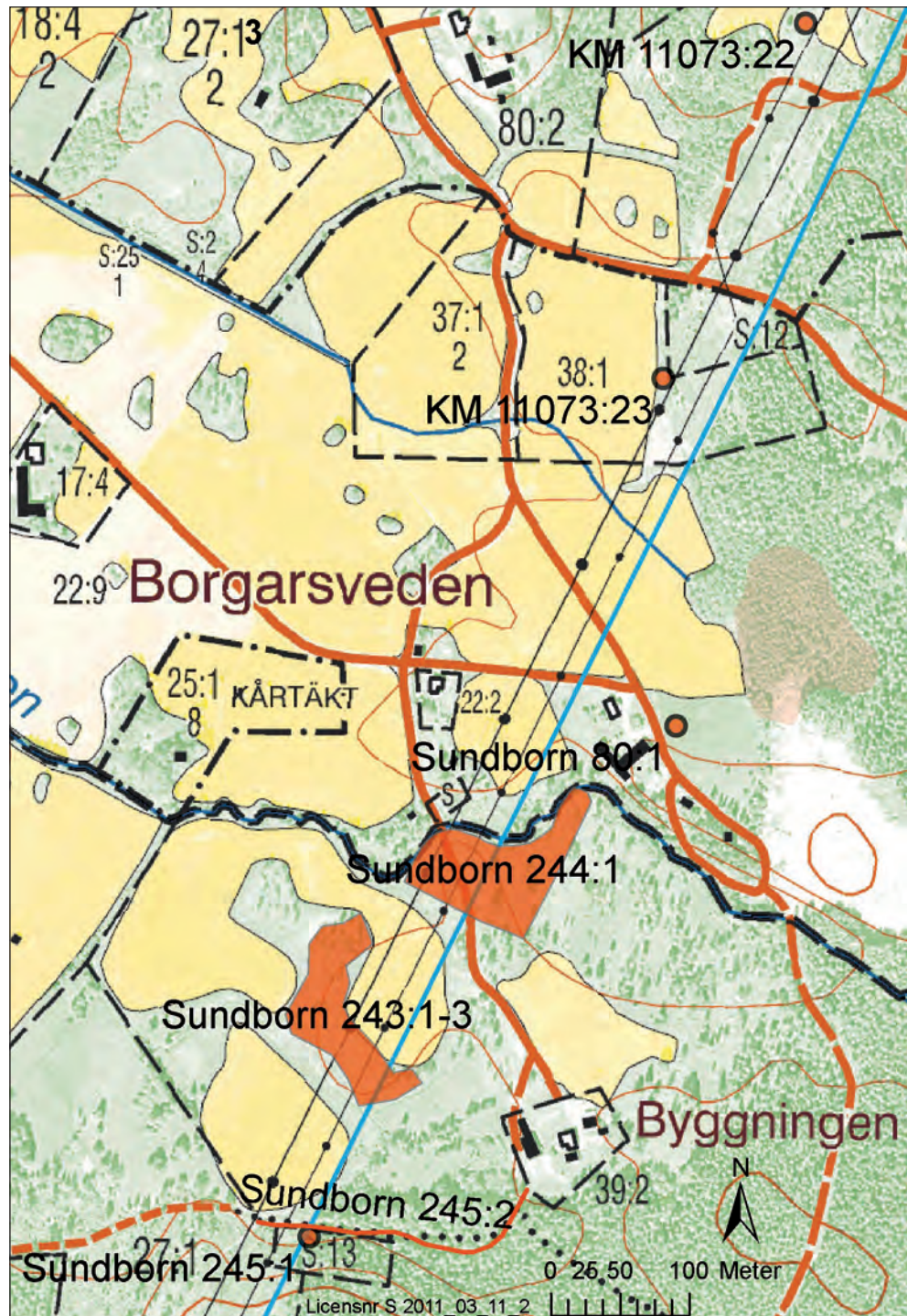

Fig. 23. Registrerade objekt i den norra halvan av kraftledningsgatan. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:5 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

Tidigare registrerade objekt

Sundborn 243:1–3 (fig. 23 och 24)

Beskrivning: Område med röjningsrösen, 135×25–50 m stort (NNV–SSÖ). Inom området, som består såväl av impediment som övergivna åkerpartier, finns ca 30 röjningsrösen. Ett i NNV är i form av en sträng eller mur, 25 m lång (NÖ–SV), 2–2,5 m bred och intill 0,6 m hög. De övriga är runda till oregelbundna, 2–10 m stora. Flertalet ger ett äldre intryck under det att några, intill den nu brukade åkern, ger ett tämligen ”färskt” intryck. Delar av den övergivna åkern inom området har övergivits i sen tid.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Registerposten Sundborn 243:1–3 redovisade endast tre röjningsrösen innan den arkeologiska utredningen 2011, vilka ingår i det nu angivna området med röjningsrösen.

Terräng: Krön och sluttningar i kuperad moränmark med sedimentinslag. Impediment i åkermark.

Möb: 135–145 m.

Fig. 24. Röjningssten utlagd som en sträng inom Sundborn 243:1–3. Foto R. Jensen 2011.

Sundborn 244:1 (fig. 23)

Beskrivning: Fossil åker, uppgift om, inom ett 115×20–95 m stort område (NNÖ–SSV). Inom angivet område kunde ej några säkra indikationer på övergiven åkermark göras. Området uppvisar inga tydliga tecken på röjning och ej heller tecken på andra ålderdomliga brukningsspår. Markkaraktären fortsätter på samma sätt även utanför, ÖSÖ om området. Det i FMIS angivna partiet VSV om vägen är under igenväxning, i övrigt välbetat.

Antikvarisk bedömning: Uppgift om.

Kommentar: Inför den arkeologiska utredningen 2011 fanns registerposten i FMIS som ett objekt utan beskrivning eller en del andra väsentliga uppgifter. Sådana uppgifter är nu införda 2011.

Orientering: Ömse sidor om mindre väg (NNV–SSÖ).

Terräng: Svagt N–NV–V-sluttande moränmark ned mot bäck och sedimentmark. Hagmark, glest trädbeväxt.

Möb: 135–145 m.

Sundborn 245:1 (fig. 23)

Beskrivning: Tåkt, ingrävd i moränsluttning mot N, ca 15 m i diameter och 1–5 m djup. I tåkten ligger rikligt med, troligen kvarlämnade, stenar, 0,2–0,7 m stora.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Sundborn 245:1 var tidigare byråmässigt markerad på den digitala kartan, då ursprunglig markering saknades. Digitaliserat 2004-09-16/GBG AL. Vid arkeologisk utredning 2011 fick lämningen en relevant beskrivning och lägesjusterades.

Orientering: Intill och S om vägbank (Ö–V).

Terräng: N foten av moränhöjd invid sedimentstråk. Skogsmark, barrskog, intill åkermark.

Möb: 135–140 m.

Fig. 25. Vägbank (Sundborn 245:2), övergivet parti av äldre vägsträckning sydväst om Byggingen. Foto R. Jensen 2011.

Sundborn 245:2 (fig. 23, 25 och 59)

Beskrivning: Vägbank, övergiven del av, ca 220 m lång (Ö–V till NNÖ–SSV), 3–4 m bred och intill 0,5 m hög. Enstaka till måttligt med i vägbanan uppstickande stenar förekommer, 0,2–0,5 m st. Vägbanken är terrasserad utmed den N kanten. Utmed ett parti i den V halvan är rikligt med röjningssten från intilliggande åker upplagd intill och N om vägbanken. Den Ö änden slutar mot tomt och lagårdsbacke (gården Byggingen) i hagmark. I den V änden fortsätter vägbanken mot V, där den ännu är brukad som markväg till åkermark. I den Ö änden finns en fortsättning mot Ö enligt karta över Blixbo ägor 1751, men ingår inte i uppdraget för utredningen 2011 att dokumentera.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Utgör ny beskrivning för den tidigare byråmässigt införda Sundborn 245:2. Tidigare var vägbanken endast redovisad som ett punktobjekt. Vägen finns med på karta över Blixbo 1751 och uppvisar ålderdomliga drag.

Vegetation: Ställvis igenväxt med sly, främst i den V:e delen.

Terräng: N foten av moränhöjd intill sedimentstråk i småkuperad terräng. Skogsmark och hagmark, ställvis intill åkermark.

Möb: 135–140 m.

Upplysningstext: Vägbank.

Nyregistrerade objekt

KM 11073:22 (fig. 23)

Beskrivning: Källargrund, kvadratisk, 3×3 m (NÖ–SV) och numera intill 0,5 m djup, ursprungligen djupare. I kanten av och nedfallet i gropen är 0,3–0,5 m stora stenar. Ingång troligen från NÖ. Bör ha utgjort en tillfällig förvaringsanläggning för det som odlades på de intilliggande åkrarna. Dessa nyttjas fortfarande, numera för höfångst.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: En enbuske i kanten.

Orientering: 15 m VNV om centralaxeln av kraftledningsgata (NNÖ–SSV).

Terräng: Kuperad moränmark. Impediment mellan åkerytor i skogsmark.

Möb: 140–145 m.

KM 11073:23 (fig. 23)

Beskrivning: Gränsröse (?), oregelbundet rundat, ca 1 m i diameter och 0,3–0,5 m högt, av 0,3–0,4 m stora stenar. Ansluter till ytterligare sten i V–NV, som kan vara röjningssten från åkern. Intill den Ö kanten står en modern gränsmarkering i form av en rödfärgad plastpinne.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i gränsknä mellan Finngärdet och Blixbo.

Orientering: Ca 15 m NV om centralaxeln i kraftledningsgata (NÖ–SV) och 3 m Ö om åkerkant (N–S).

Terräng: Kanten av liten moräntunga, utskjutande i sedimentmark. Skogsmark, i anslutning till åkermark och kraftledningsgata.

Möb: 130–135 m.

Sträckan mellan Svärdsjövägen och Löpholen

Detta parti omfattar kraftledningsgatan från Svärdsjövägen i nordväst och den skogsbilväg som från, och nästan parallellt med kraftledningen, går ned mot sydöst till den punkt där den senare vägen möter vägen från Utanmyra vid Löpholen. Utmed detta parti registrerades endast ett objekt, KM 11073:24. Löpholens gamla tomt, Sundborn 107:1, redovisas under nästa delområde.

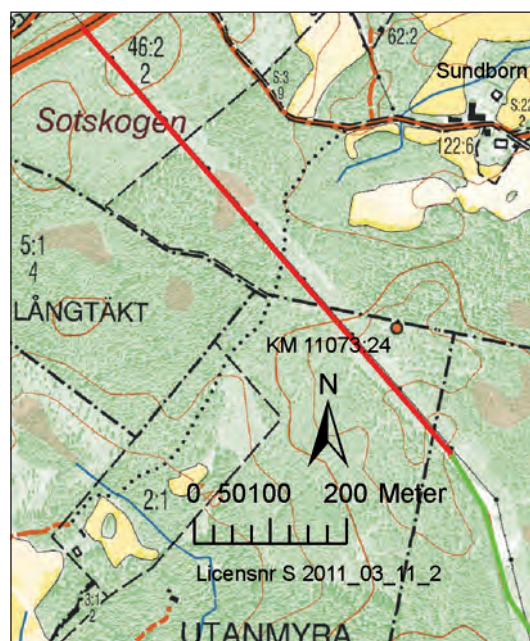

Fig. 26. Registrerade objekt i den norra halvan av kraftledningsgatan. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:10 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

Fig. 27. Gränssten (KM 11073:24), visare, i gränsen mellan Blixbo och Utanmyra. Stenen är bandad som synes, inom ramen för utredningen. Foto R. Jensen 2011.

Nyregistrerat objekt

KM 11073:24 (fig. 26 och 27)

Beskrivning: Gränssten, visare, 0,45 m hög, 0,7 m bred (VNV-ÖSÖ) och 0,25 m tjock. Omges av ett tiotal stödstenar, 0,25–0,35 m stora. Visarstenen lutar något mot SSV.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Utanmyra och Blixbo. Finns utsatt på karta över Risholn år 1806. Bör bevaras och skyddas från åverkan.

Orientering: I gräns (VNV-ÖSÖ).

Terräng: VNV-sluttning i småkuperad moränmark. Skogsmark, tallskog, nära kraftledningsgata (NV-SÖ).

Möb: 155–160 m.

”Lostigen” mellan Löpholen och södra verkskomplexet

Detta delområde omfattar väg- och kabelkorridorerna mellan Löpholen i väster och den vändplan i öster, där skogsbilvägen slutar vid västra foten av Skutberget och strax söder om gränsen mellan Vika och Sundborns socknar (fig. 28). Här finns två tidigare registrerade objekt i anslutning till den övergivna bebyggelsen vid Löpholen resp. Korbbo. Tre nya registerposter har tillkommit, dels vid Korbbo, dels vid den övergivna bebyggelsen Lövhult mellan Löpholen och Korbbo samt därutöver ett övergivet vägparti vid Löpholen.

Tidigare registrerade objekt

Sundborn 107:1 (fig. 28, 29, 33, 56 och 57)

Beskrivning: Gårdstomt, 160×15–110 m (NV-SÖ), bestående av 8 husgrunder (varav två numera bortschaktade), 1 källargrund, 1 härbre och 1 källa. Av husgrunderna är fyra 3–10×2–8 m stora, den största av tuktad gråsten med två spismursrösen, en med ett spismursröse har varit bad med källare (bortschaktad) och en med kraftig stenfort är

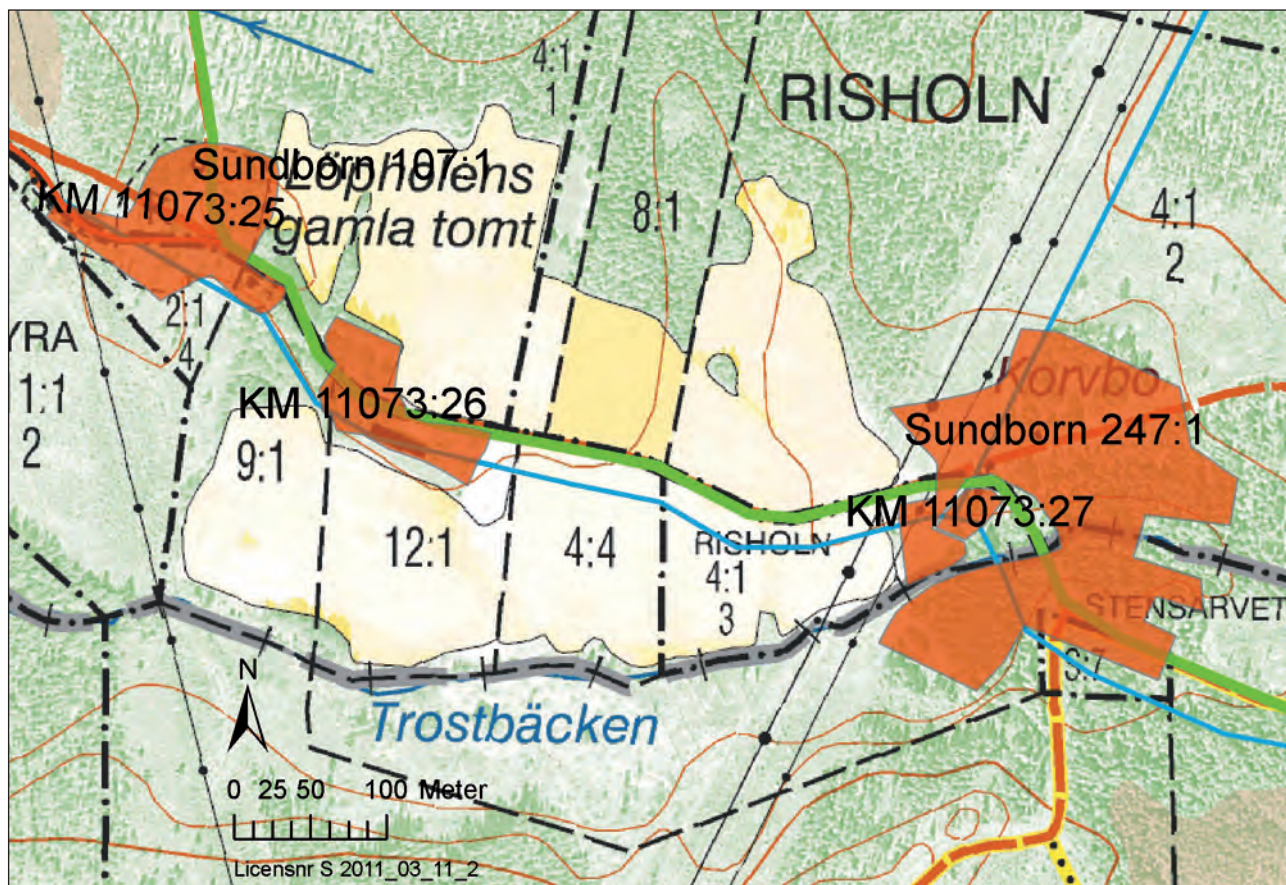

Fig. 28. Registrerade objekt utmed vägen från Utanmyra mot det södra verkskomplexet. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:5 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

ladugårdsgrund. En husgrund var vid inventeringen 1990 delvis förstörd av vägbygge och är nu (år 2011) helt bortschaktad. Det huset flyttades till Tolfta brunn omkring 1850 och blev huvudbyggnad där. Källargrunden är 7×4 m (N–S). En husgrund är 8×4,5 m (NÖ–SV) med kraftigt spisröse av tegel och var vid inventeringen 1990 beskriven som husrest med insjunkt tak och murket virke. Byggt omkring år 1900. Den starkt förfallna smedjan år 1990 är nu, 2011, en husgrund, 4×4 m (i V:e delen). Härbret är 4×3,5 m (N–S) och 5 m högt. Uppfört i liggtimmer. Den år 1990 stående ladan är nu husgrund, 10×6,5 m (N–S). Källan är rund, 2,5 m diam, tidigare med timrad överbyggnad, men nu igensatt och risbelagd. Mellan källargrunden och källan var tidigare ett källand. Skiss och separata beskrivningar från 1990 finns i inventeringshandlingarna.

Skador: Ett centralt parti av tomten har avschaktats någon gång efter inventeringen 1990 vid byggandet/breddningen av skogsbilväg mot NNV, utgående från den Ö–V-liga vägen som genomkorsar tomten och som också har skadat denna, före 1990. Husgrunderna nr 1 och 2 bortschaktades därmed. Tomten var i detta skede skyddad som fast fornlämning.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Sagesman 1990: Helmer Strömer, Utanmyra 6:1. År 2011: Läget är säkerställt på kartor över Utanmyra 1696 samt Risholm från 1732 och 1805. Äldsta belägg 1536: ”eth ... godz benempdt Löpordt”.

Terräng: Småkuperad moränmark. Skogsmark (blandskog) och f.d. tomtmark.

Möh: 140–145 m.

Namn/upplysningstext: Löpholens gamla tomt.

Fig. 29. Ett ännu kvarstående härbre på den övergivna tomten till Löpbohlen (Sundborn 107:1). Foto R. Jensen 2011.

Sundborn 247:1 (fig. 28 och 30)

Beskrivning: Område med övergiven åkermark, ca 240×50–235 m (NÖ–SV), bestående av ett antal åkerytor avdelade av diken och bäckar. De V:e åkerpartierna är fortfarande tämligen öppna och har sannolikt brukats även efter det att Korvbo lades öde. I det N gärdet, norr om vägen som delar åkerområdet i en nordlig och en sydlig del, är en stående lada under korrugerat plåttak. En del av den idag brukade åkern närmast V om det avgränsade området kan ha ingått i Korvbos ursprungliga åkerinnehav, dock svårt att avgöra.

Skador: Genomskärs av väg (Ö–V till NV–SÖ till VNV–ÖSÖ), som kan ha funnits när åkrarna skapades, eller som en del av komplexet. Finns med på karta 1732 över Risholn som ”Skogswäg”. Däremot finns en relativt nyanlagd skogsbilväg mot NÖ, N om nämnda väg, som har skadat en del av åkerstrukturen.

Fig. 30. Övergivna och granplanterade åkrar vid Korvbo (Sundborn 247:1). Bilden visar ett parti från det södra gärdet, som tidigare inte var registrerat. Foto R. Jensen 2011.

Antikvarisk bedömning: Bevakningsobjekt (främst de åkerpartier som angränsar mot Korvbos gamla bebyggelseplats, KM 11073:27, eftersom denna bör ha varit större och därför till delar kan vara överodlad och som därför även kan ha sträckt sig norr om den Ö–V-liga vägen).

Kommentar: Endast det N gårdet registrerades vid Dalarnas museums arkeologiska utredning 2004. Vid den arkeologiska utredningen 2011 registrerades även det S gårdet. Den södra halvan av detta ligger nu i Vika socken, men har beskrivits under Sundborn 247:1, eftersom det ingår i detta komplex. Bebyggelse lämningarna efter Korvbo har dessutom givits en egen redovisning i nyskapad registerpost vid utredningen 2011 (KM 10073:27).

Vegetation: I de V delarna slyuppslag, i övrigt uppvuxen barrskog med lövinslag.

Terräng: Småkuperad morän- och sedimentmark. Skogsmark och tämligen öppen, men igenväxande f.d. åkermark.

Möb: 135–145 m.

Fig. 31. Det övergivna vägpartiet KM 11073:25. Som synes kommer vägbanken numera till nytta som bana för hästhoppningsträning. Foto R. Jensen 2011.

Nyregistrerade objekt

KM 11073:25 (fig. 28 och 31)

Beskrivning: Vägbank, ca 180 m lång (VNV–ÖSÖ till Ö–V), 5,5–7 m bred (i regel 6 m) och 0,4–0,6 m hög. Själva vägbanan är 4–4,5 m bred. Ställvis diken utmed sidorna. Ändar i befintlig väg åt bägge hållen.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: På 1960-talets ekonomiska karta utgör det aktuella vägpartiet fortfarande en del av den befintliga, brukade vägen. Vägen är omlagd senare. På 1732 års karta över Risholen finns vägsträckningen med som väg till Löpholen och Korvbo, men fortsätter redan då även som skogsväg vidare österut (motsvarar där den s.k. Lostigen). Vägsträckningen finns även med på kartorna över Risholen 1805 och 1806, då redovisad fram till Löpholen.

Vegetation: Kantas av lövsly i Ö delen. Löv är borttröjt utmed partiet under den korsande ledningsgatan.

Orientering: Ansluter till befintlig väg i båda ändarna.

Terräng: Lätt kuperad morän- och sedimentmark. Skogsmark, ledningsgata och f.d. tomtmark.

Möb: 135–145 m.

Upplysningstext: Vägbank.

KM 11073:26 (fig. 28)

Beskrivning: Gårdstomt, ca 115×25–65 m (VNV–ÖSÖ), bestående av en grund efter boningshus, en ännu stående ladugård, ett par smärre uthusgrunder, ett vårdträd (lönn), fruktträd, syrener, bärbuskar, röjningssten samt en mängd byggnadsbråte, delvis med karaktären av upplag, och gamla jordbruksmaskiner. Grunden efter boningshuset, belägen i ÖSÖ:e delen och SSV om väg (VNV–ÖSÖ), är 11×8 m (Ö–V) med stensyll. Två spismursrösen. Utmed V kortsidan är en utbyggnad, 4,5×2 m stor. I NV delen av området, NÖ om väg (NV–SÖ), är en grund till en påbörjad ladugård, där bygget aldrig fullföljdes. Här finns även allehanda byggnadsbråte. VSV om boningsgrunden är en ännu stående ladugård.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Bebyggelse finns inte angiven här på 1805 års karta över Risholn och är enligt 1965 års ekonomiska karta övergiven då. Fastighetsnamnet är Lövhult, men bebyggelsen har kallats Smases (eller Löpholen).

Orientering: N och S om väg (Ö–V).

Terräng: Plan samt S-sluttande morän- och sedimentmark. Igenväxande f.d. tomtmark intill åkermark.

Möb: 135–145 m.

Namn: Lövhult.

Fig. 32. Inom den övergivna tomten för Lövhult ("Smases") finns ännu en stående ladugård. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:27 (fig. 28)

Beskrivning: Gårdstomt, rest av, ca 40×20–25 m (NÖ–SV), numera med endast en synlig bebyggelse lämning, en källargrund. Denna ligger i övre kanten av en SÖ-sluttning ned mot bäcklopp och tycks vara närmast kvadratisk, ca 7×7 m (NÖ–SV till NV–SÖ). Till större delen ifyllt med stenar, 0,3–0,8 m stora, och en del bråte. Vallar, 1,5–2 m breda och intill 0,5 m höga. Har sannolikt haft en överbyggnad med ingång uppifrån. I övre kanten och i slänten ligger ställvis röjningssten, merparten kanske från intilliggande åker, men en del kan även härröra från bortschaktade husgrunder. På platån ovanför och NV om källargrunden ligger gamla upplag av cementrör och gammalt byggnadstimmer. Detta parti kan troligen ha varit odlat tidigare, men bör ursprungligen ha utgjort en del av tomten. Tomten kan även ha sträckt sig norrut och omfattat ett parti norr om den nuvarande vägen (Ö–V), vilket dock är omöjligt att belägga okulärt.

Skador: Ett okänt antal husgrunder kan vara bortschaktade eller bortodlade.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Var tidigare till delar redovisad under Sundborn 247:1. Finns med på 1732 års karta över Risholm med hussymbol och texten: ”Korf Jacobz Gård”. Sannolikt en tidigt utflyttad gård från Löpholen (Sundborn 107:1). Bebyggelse lämningarna var tidigare redovisade inom Sundborn 247:1, område med fossil åkermark.

Orientering: N kanten intill och S om väg (Ö–V till NV–SÖ).

Terräng: Småkuperad morän- och sedimentmark. Brytningen mellan igenväxande f.d. åkermark och skogsmark.

Möh: 135–145 m.

Namn/upplysningstext: Korfbo gamla tomt.

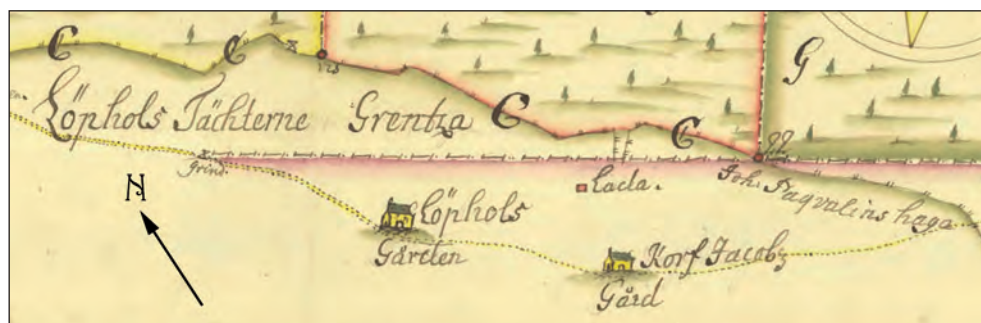

Fig. 33. Utsnitt av karta över laga delning i Risholm 1732. Söder om gränsen för Risholms inägomark och utmark är såväl ”Löphols Gården” som ”Korf Jacobz Gård” (Korfbo) utsatta liksom den gamla vägen, KM 11073:25.

Det södra verkskomplexet

Detta område omfattar de fem sydligaste planerade verksplatserna med en inventeringsradie av ca 300 m respektive samt anslutande såväl befintliga som projekterade vägar (se fig. 34). Verksplats 6 omfattar krönpartiet av Skutberget. Verksplats 7 utgör ett mindre höjdparti mellan Skutberget och Torraksberget. Verksplats 8 är belägen på sydvästra krönkanten av Torraksberget. Verksplats 9 är placerad på ett mindre höjdparti mellan Torraksberget och Gartjärnsberget. Verksplats 10, slutligen, ligger på krönet av Gartjärnsberget.

Inom området finns inga tidigare registrerade objekt. Efter utredningsinventeringen har 38 nya platser tillkommit (se nedan). Sju av dessa ligger i sin helhet inom Sundborns socken. Nitton ligger i sin helhet inom Vika socken. De övriga tolv är belägna i gränsen mellan Sundborns och Vika socknar. Merparten av lämningarna utgörs av gränsmärken, men klara inslag av kolningsplatser med kolbottnar och grunder efter kolarkojor finns även.

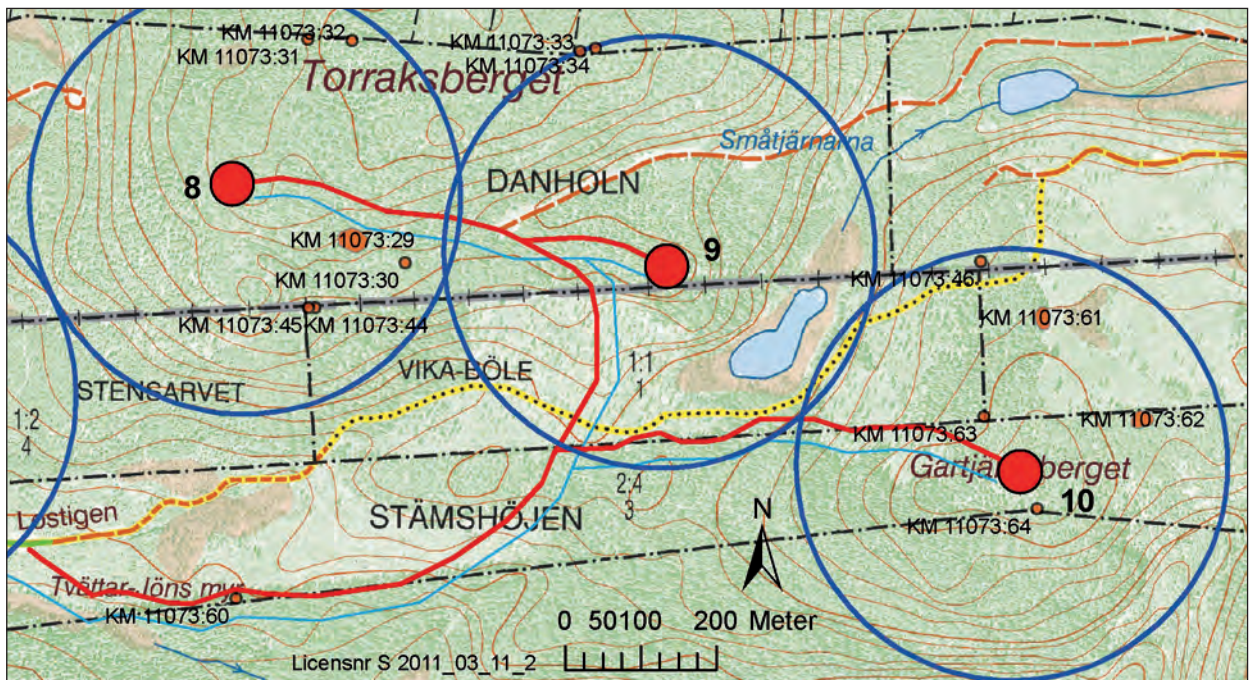
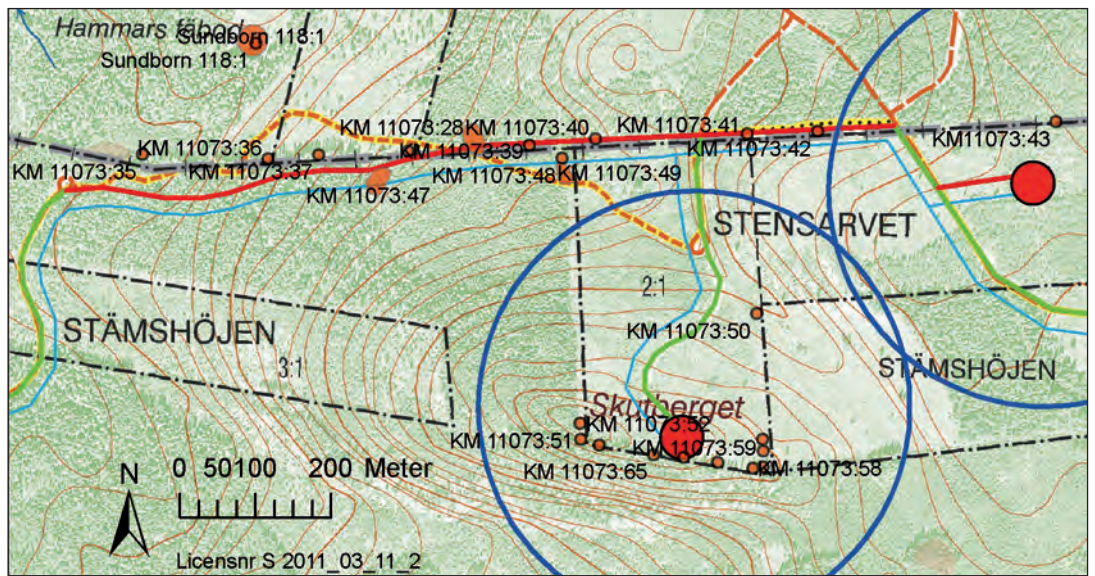
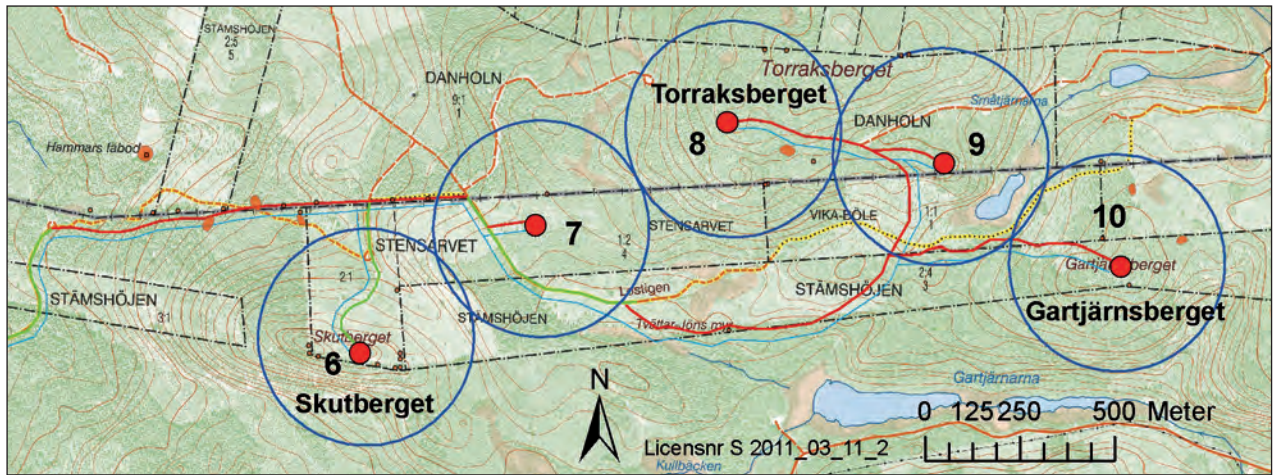

Fig. 34, 35 och 36. Översikt över det södra verkskomplexet med anslutande befintliga (gröna linjer) och projekterade (röda linjer) vägar. Kabeldragningar, blå linjer. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:20 000 (fig. 34) resp. 1:10 000 (fig. 35 och 36). Kartbearbetning Ronnie Jensen.

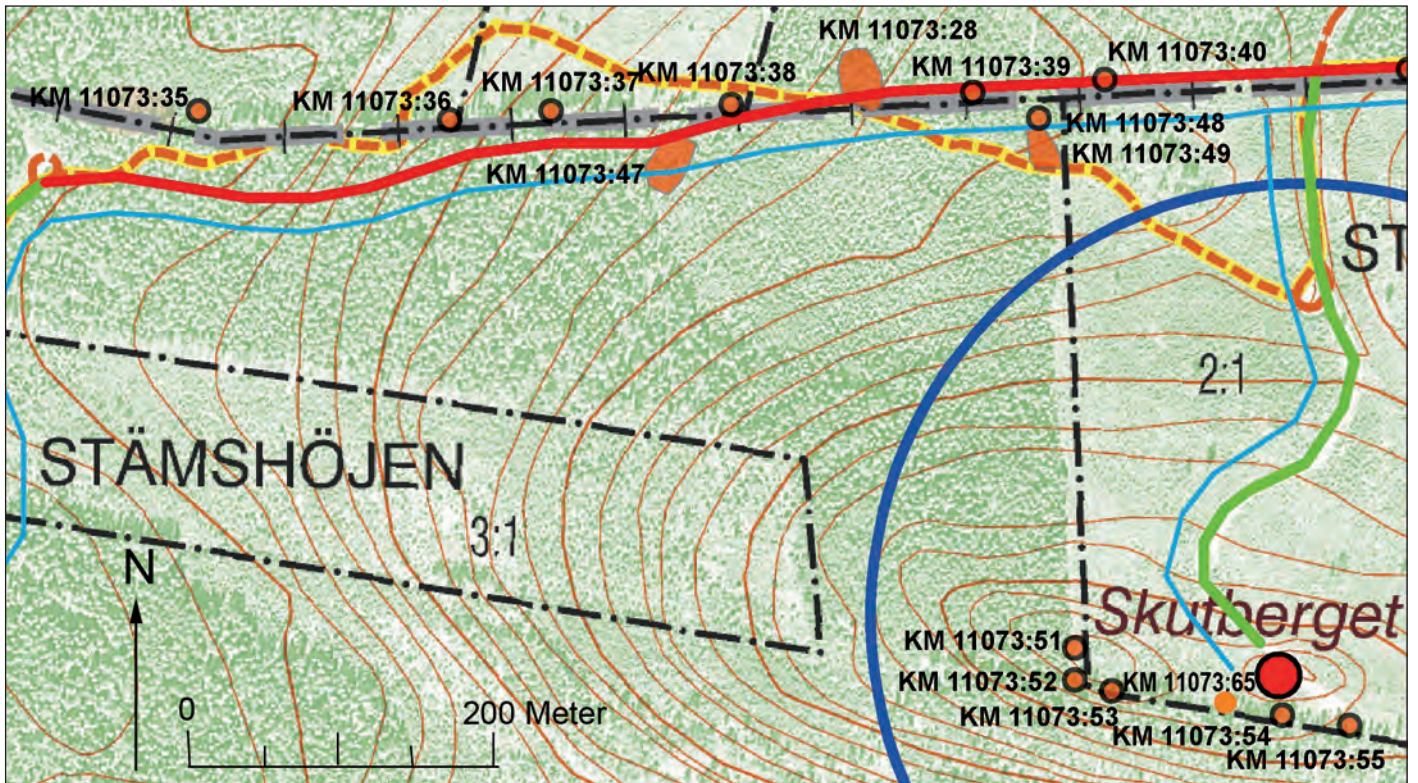

Fig. 37. Översikt över västligaste delen av det södra verkskomplexet med anslutande befintliga (gröna linjer) och projekterade (röda linjer) vägar. Kabeldragningar, blå linjer. Stor, röd punkt utvisar planerad verksplats. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:5 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

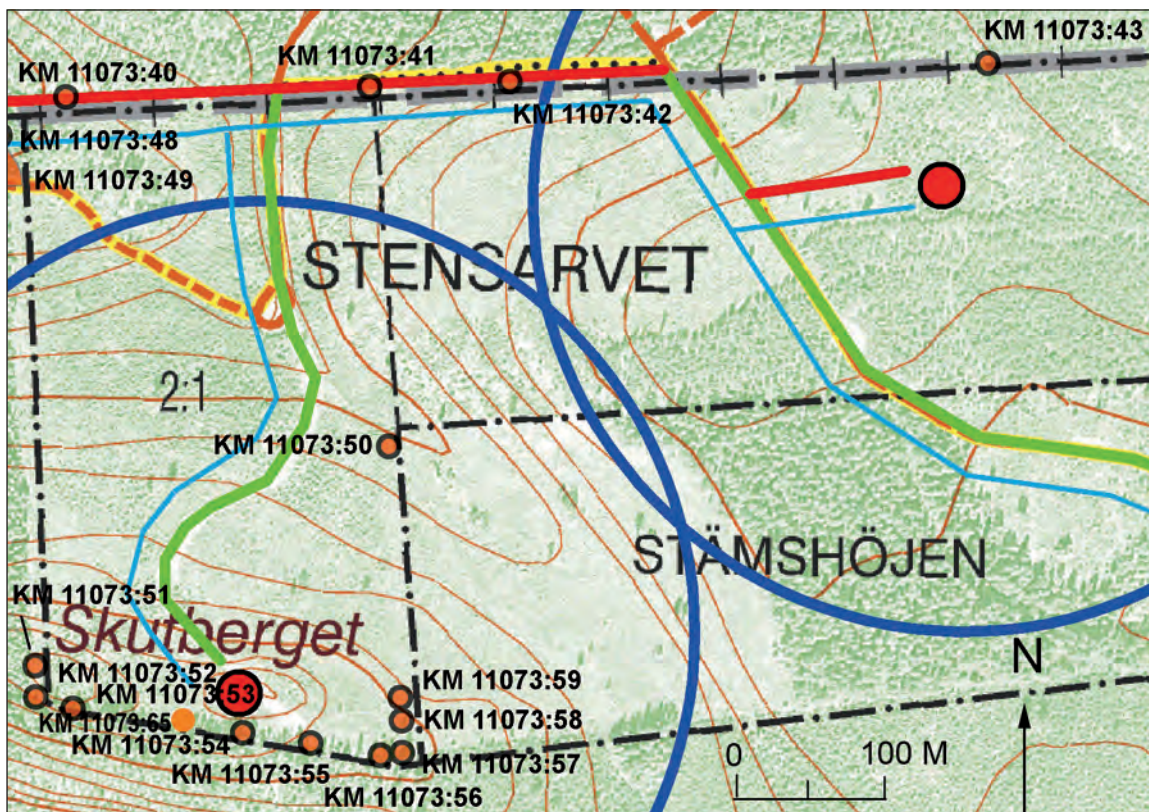

Fig. 38. Översikt över området för verken 6 och 7 i det södra verkskomplexet med anslutande befintliga (gröna linjer) och projekterade (röda linjer) vägar. Kabeldragningar, blå linjer. Stor, röd punkt utvisar planerad verksplats. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:5 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

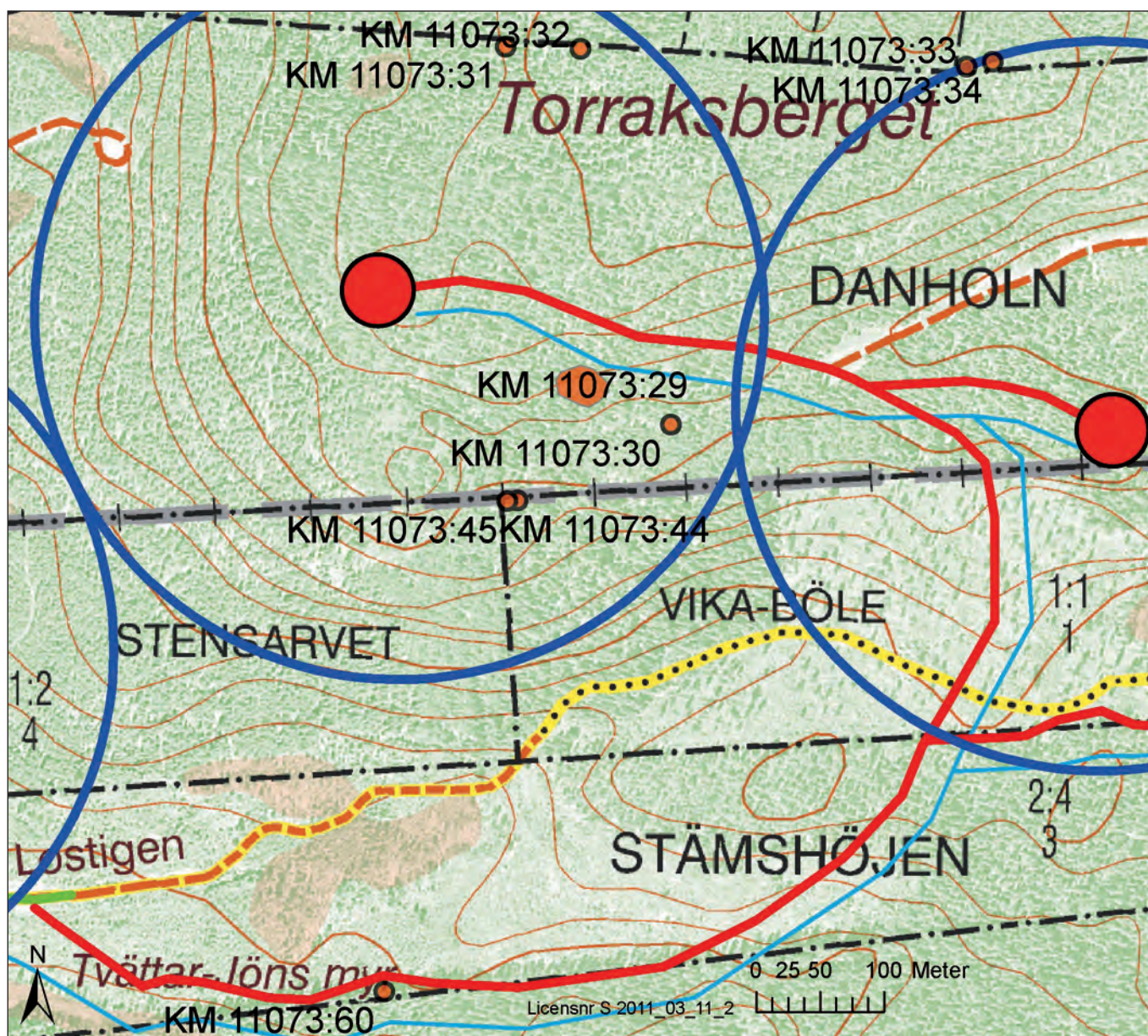

Fig. 39. Översikt över området för verken 8 och 9 i det södra verkskomplexet med anslutande befintliga (gröna linjer) och projekterade (röda linjer) vägar. Kabeldragningar, blå linjer. Stor, röd punkt utvisar planerad verksplats. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan, licensnr S 2011-03-11-2. Skala 1:5 000. Kartbearbetning Ronnie Jensen.

Nyregistrerade objekt i Sundborns socken

KM 11073:28 (fig. 35, 37 och 60)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 40×25 m (NNV–SSÖ), bestående av en kolbotten efter liggmila, en kolbotten efter resmila samt en grund efter kolarkoja. Kolbotten efter liggmilen, belägen i NNV, är rektangulär, 10×5,5 m (ÖNÖ–VSV) och 0,2–0,5 m hög, högst i VSV delen. Ytan är smågropig och V om mitten är en större grop, 1,5 m i diameter och 0,4 m djup. Ställvis risbelamrad. Kolbotten efter resmilen, belägen i centrala delen, är rund, ca 9 m i diameter och från marknivå till 0,4 m hög. Ytan är smågropig och sluttar svagt mot VNV. Delvis risbelamrad. Grunden efter kolarkojan, belägen i SÖ delen strax N om sockengräns, är 5×3,5 m (ÖNÖ–VSV). Vallar utmed långsidorna, tydligast i NNV, 0,5–0,8 m breda och 0,1–0,25 m höga. Utmed ÖNÖ kortsidan är ett kraftigt spismursröse, rundat, 3,5 m i diameter och 1,1 m hög, av 0,25–0,55 m stora stenar, till större delen övermossade.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Liggmilebotten ingår.

Vegetation: Övervägande granskog med inslag av tall och björk.

Orientering: S kanten utmed sockengräns (Ö–V).

Terräng: VNV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 215–225 m.

KM 11073:29 (fig. 36, 39 och 40)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 40×30 m (Ö–V), bestående av en kolbotten efter resmila, en ruin efter kolarkoja samt några täktgropar. Kolbotten, belägen i N och centrala delarna, är rund, 12–13 m i diameter och 0,2–0,4 m hög. Ganska jämn yta, förutom i VSV och S, där ett par större täktgropar finns. Svag stybbvall runt om, 1–1,5 m bred och 0,1–0,4 m hög. Ställvis stybbgropar utanför denna. S om kolbotten är ruinen efter kolarkojan, 5×4 m (N–S). Kraftiga vallar i V–S–Ö, 0,8–1,2 m breda och 0,3–0,7 m höga. I N sidan är en kraftig och tämligen välbevarad spis, 4×2 m (Ö–V) och 1–1,5 m hög, av i kallmur lagda stenar, 0,1–0,6 m stora. Ingång utmed Ö sidan, mellan spis och vall. Täktgroparna inom området redovisas inte närmare.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Bör bevaras och skyddas mot åverkan. Det, relativt sett, välbevarade spis-
mursröset har ett påtagligt upplevelsevärde och även ett vetenskapligt värde avseende hur sådana spisar var konstruerade.

Vegetation: Gran, sälg och någon enstaka björk.

Terräng: Avsats i S-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, granskog.

Möb: 330–340 m.

Fig. 40. Ett ovanligt välbevarat spisröse i grunden efter kolarkoja, KM 11073:29. Avsats i sydöstsluttningen av Torraksberget. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:30 (fig. 36 och 39)

Beskrivning: Ruin efter skoghuggarkoja, 5,5×4 m (NV–SÖ), med delvis ännu stående väggpartier med liggande panel. Taket är igenstörtat med ytterbeklädnad av korrugerad plåt. Kvarliggande, men murknande, golv. Gammal järnspis ligger utslängd utanför stugan.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Vegetation: Gran och rönn intill.

Terräng: Avsats i SÖ-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 325–330 m.

KM 11073:31 (fig. 36 och 39)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1,3 m i diameter och 0,35–0,4 m högt, av 0,2–0,4 m stora stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten (visare), 0,3 m hög, 0,4 m bred (Ö–V) och 0,2 m tjock.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Orientering: I gränsen (Ö–V) mellan Danholn och Blixbo.

Terräng: VNV-sluttning strax nedanför V delen av småkuperat krönparti av bergshöjd. Skogsmark, barrskog.

Möb: 345–350 m.

KM 11073:32 (fig. 36 och 39)

Beskrivning: Gränsröse (?), rundat, 0,8–1 m i diameter och 0,25 m högt, av 0,3–0,5 m stora stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten eller visarsten saknas, möjligen p.g.a. att röset är överkört av skogsmaskin.

Skador: Överkört av skogsmaskin i samband med röjning eller gallring.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns. Bör bevaras och skyddas mot ytterligare åverkan.

Orientering: I gränsen mellan Danholn och Blixbo.

Terräng: V:e delen av småkuperat krönparti av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 350–355 m.

Fig. 41. Gränssten, visare, KM 11073:33. Markerat med Mellanskogs band. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:33 (fig. 36, 39 och 41)

Beskrivning: Gränssten, visare, 0,35 m hög, 0,45 m bred (N–S) och 0,15 m tjock. Omges av stödstenar, 0,2–0,3 m stora. Intill visarstenen är en rund trästör nedsatt med Mellanskogs band vidsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Är sannolikt avsedd att markera gränsmötet mellan två skiften inom Blixbo och Danholn söder härom. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Orientering: I gränsmöte mellan Danholn och två skiften inom Blixbo.

Terräng: Ö delen av småkuperat krönparti av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, ung tallskog.

Möb: 350–355 m.

KM 11073:34 (fig. 36 och 39)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1 m i diameter och 0,15–0,25 m högt, av 0,15–0,45 m stora stenar, lätt övermossade ställvis. Hjärtsten (visare), förskjuten mot Ö, 0,3 m hög, 0,4 m bred (Ö–V) och 0,15 m tjock.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Blixbo och Danholn. Är sannolikt samma gränsröse, som är utsatt på 1732 års karta över Risholns skogsskiften.

Orientering: I gränsknä (VNV–ÖSÖ till ÖNÖ–VSV) mellan Danholn och Blixbo.

Terräng: Ö delen av småkuperat krönparti av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, ung tallskog.

Möb: 350–355 m

Nyregistrerade objekt i gränsen mellan Sundborns och Vika socknar

KM 11073:35 (fig. 35, 37,42 och 58)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 1,3–1,5 m i diameter och 0,4 m högt, av stenar, 0,3–0,5 m stora, till större delen övermossade. Centralt står en trästör med Stora Ensos band fastknutet.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Lär markera ett gränsknä mellan Risholn i Sundborns socken och Lönnemossa i Vika socken. Bör skyddas och bevaras. Finns med på karta 1732 över Risholns skogsskiften.

Orientering: Är avsedd att markera gränsknä mellan Risholn i Sundborns socken och Lönnemossa i Vika socken.

Terräng: Kanten av våtmark i kuperad moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 170–175 m.

Fig. 42. Gränsröse, KM 11073:35. Finns med på karta 1732 över Risholns skogsskiften.. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:36 (fig. 35 och 37)

Beskrivning: Gränsmärke, ursprungligen troligen med hjärtsten eller visare, nu med Stora Ensos trästör centralt. Denna är omgiven av några ursprungliga stödstenar, 0,3–0,5 m stora, kraftigt övermossade.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar mötet mellan Risholen, Stämshöjen och Lönnemossa i Sundborns och Vika socknar. Bör skyddas från åverkan och bevaras.

Vegetation: Omges av ett flertal grantelningar.

Orientering: I gränsmöte mellan Danholn i Sundborns socken och Stämshöjen och Lönnemossa i Vika socken.

Terräng: Nedre NV-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 195–200 m.

KM 11073:37 (fig. 35, 37 och 43)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1 m i diameter och 0,3–0,5 m högt, av 0,3–0,6 m stora stenar, till större delen övermossade. I mitten en hjärtsten, som tjänar som visare, 0,15 m hög, 0,25 m bred (närmast Ö–V) och 0,1 m tjock.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i gränsen mellan Stämshöjen och Lönnemossa. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras.

Orientering: I gräns (Ö–V) mellan Lönnemossa och Stämshöjen.

Terräng: Nedre SV-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog, intill igenväxande hygge.

Möb: 200–205 m.

Fig. 43. Gränsröse, KM 11073:37. Bevarad hjärtsten, som tjänstgör som visare. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:38 (fig. 35 och 37)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1,2–1,3 m i diameter och 0,3–0,4 m högt, av 0,2–0,5 m stora stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten, decentralt placerad mot S–SSÖ, 0,4 m hög, 0,35 m bred (VNV–ÖSÖ) och 0,25 m tjock. Intill hjärtstenen står Stora Ensos rödfärgade gränspinne.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintligt gränsmöte mellan Danholn, Stämshöjen och Lönnemossa i Sundborns och Vika socknar. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras.

Vegetation: En liten rönntelning.

Orientering: I gränsmöte mellan Danholn i Sundborns socken och Stämshöjen och Lönnemossa i Vika socken.

Terräng: Nedre NV-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog, intill igenväxande hygge.

Möb: 210–215 m.

KM 11073:39 (fig. 35, 37 och 44)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1,2 m i diameter och 0,3–0,4 m högt av 0,1–0,4 m stora stenar, till stora delar övermossade. I mitten en hjärtsten (visare), 0,3 m hög, 0,35 m bred (ÖNÖ–VSV) och 0,1 m tjock.

Skador: Ris och vid röjning fällda ungträd täcker delvis gränsröset.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Danholn i Sundborns socken och Lönnemossa i Vika socken. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras. Ris och ungträd bör plockas bort från röset.

Orientering: I befintlig gräns mellan Danholn i Sundborns socken och Lönnemossa i Vika socken.

Terräng: VNV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 220–225 m.

Fig. 44. Gränsröse, KM 11073:39. Bevarad hjärtsten, som tjäntgör som visare. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:40 (fig. 35, 37 och 38)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 0,7–1 m i diameter och 0,4 m högt, av 0,25–0,45 m stora stenar. I mitten är en avbruten trästör, lutande mot Ö.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Danholn i Sundborns socken och Stensarvet i Vika socken. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras. Röset finns med på 1806 års karta över Risholns skogsskiften.

Orientering: I sockengräns, Danholn i Sundborns socken i N och Stensarvet i Vika socken i S.

Terräng: SV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog med lövinslag.

Möb: 225–230 m.

KM 11073:41 (fig. 35 och 38)

Beskrivning: Gränssten, 0,6 m hög, 0,55 m bred (ÖNÖ–VSV) och 0,3 m tjock. Stödstenar intill, 0,3–0,35 m stora samt ett block, 0,6×0,5 m och 0,25 m högt. Intill gränsstenen står en avbruten trästör löst nedsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Danholn i Sundborns socken och två skiften i Stensarvet, Vika socken. Bör skyddas mot åverkan.

Orientering: Sockengräns (Ö–V), Danholn i Sundborns socken och två skiften i Stensarvet i Vika socken.

Terräng: VNV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, gränsen mellan hygge och granskog.

Möb: 250–255 m.

KM 11073:42 (fig. 35, 38 och 45)

Beskrivning: Gränsröse, närmast ovalt, ca 2×1,5 m (Ö–V) och 0,2–0,4 m högt, av 0,1–0,5 m stora stenar. Hjärtsten (visare), 0,4 m hög, 0,6 m bred (Ö–V) och 0,5 m tjock.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Danholn i Sundborns socken och Stensarvet i Vika socken. Finns med på kartor 1805 och 1806 över Risholns skogsskiften. Bör skyddas mot åverkan.

Orientering: I sockengräns (Ö–V) mellan Danholn i Sundborns socken och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: Måttlig NV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, gränsen mellan hygge och barrskog.

Möb: 255–260 m.

Fig. 45. Gränsröse, KM 11073:42. I mitten en hjärtsten, som tjäntgör som visare. Finns med på kartor 1805 och 1806 över Risholns skogsskiften. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:43 (fig. 35 och 38)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 1,1–1,2 m i diameter och 0,25 m högt, av 0,25–0,4 m stora stenar, delvis övermossade. Hjärtsten (visare), 0,3 m hög, 0,45 m bred (Ö–V) och 0,15 m tjock. Lutar något mot S.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Danholn i Sundborns socken och Stensarvet i Vika socken. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Orientering: I gräns (Ö–V) mellan Danholn i Sundborns socken och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: Avsats i SV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, övervägande tallskog.

Möb: 280–285 m.

KM 11073:44 (fig. 36 och 39)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 1,3–1,4 m i diameter och 0,3–0,7 m högt, av 0,25–0,6 m stora stenar. Hjärtsten, 0,55 m hög, 0,45 m bred (NNÖ–SSV) och 0,35 m tjock.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns i mötet mellan Danholn i Sundborns socken och Stensarvet och Vika-Böle i Vika socken. Kan avse gränsröse på 1732 års karta över Risholns skogsskiften. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Orientering: I gränsmöte mellan Danholn i Sundborns och Stensarvet och Vika-Böle i Vika socken.

Terräng: Nära kanten av ravin eller sänka i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 320–325 m.

KM 11073:45 (fig. 36, 39 och 46)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1,3 m i diameter och intill 0,65 m högt, av i kallmur lagda 0,15–0,35 m stora stenar, delvis övermossade. Hjärtsten, 0,45 m hög, 0,35 m bred (Ö–V) och 0,2 m tjock. Intill denna är en rund trästör nedsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns i mötet mellan Danholn i Sundborns socken och Vika-Böle i Vika socken. Avser sannolikt röse som finns med på 1781 och 1806 års kartor över Risholns skogsskiften. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Orientering: I gränsen mellan Danholn i Sundborns socken och Vika-Böle i Vika socken.

Terräng: Kanten av bergavsats intill och V om ravin eller sänka i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 320–325 m.

Fig. 46. Gränsröse, KM 11073:45. I mitten en hjärtsten, som tjäntgör som visare. Finns med på kartor 1781 och 1806 över Risholns skogsskiften. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:46 (fig. 36)

Beskrivning: Gränsröse, 1,4 m i diameter och 0,35 m högt, av 0,25–0,4 m stora stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten, 0,3 m hög, 0,45 m bred (ÖNÖ–VSV) och 0,3 m tjock. Intill denna är en rund trästör nedsatt med Stora Ensos band vidsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar gränsmötet mellan Risholn i Sundborns socken och Vika-Böle och Stensarvet i Vika socken. Finns utsatt på 1732, 1781, 1805 och 1806 års kartor över Risholns skogsskiften. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Vegetation: En liten rönntelning.

Orientering: I gränsmöte mellan Risholn i Sundborns socken och Vika-Böle och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: VNV-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog.

Möb: 310–315 m.

Nyregistrerade objekt i Vika socken

KM 11073:47 (fig. 35, 37 och 47)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 40×20–25 m (NÖ–SV), bestående av minst en kolbotten, den säkra efter resmila, och en grund efter kolarkoja. Kolbotten efter resmila, belägen i SV delen, är från marknivå till 0,4 m hög. Tämligen plan, men svagt mot VNV sluttande yta. I SV är en grop med synlig kolstybb. Kolbotten överlagrar eventuellt en äldre botten, som i så fall framträder något VNV–NV–N–NNÖ om den beskrivna botten. Grunden efter kolarkojan, belägen i NÖ delen, är ca 5×3–3,5 m (NV–SÖ). Endast antydning till vallar utmed långsidorna. I SÖ kortsidan är ett spismursröse, 3–3,5 m i diameter och intill 1 m högt, av 0,25–0,5 m stora stenar, till större delen övermossade. Risbelamrad.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning (se dock Kommentar).

Kommentar: Kan ha en tidsmässig och funktionell koppling till det närbelägna kolningsområdet NÖ härom.

Vegetation: Granskog med inslag av enstaka tallar och björkar.

Terräng: NV-sluttningen av berg i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog med lövinslag.

Möb: 210–215 m.

Fig. 47. Skadat markparti i kolbotten efter resmila, KM 11073:47, där rikligt med kol är exponerat. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:48 (fig. 35 och 37)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, ca 1 m i diameter och 0,4–0,5 m högt, av 0,3 m stora stenar, till stor del övermossade. Hjärtsten (visare), 0,35 m hög, 0,55 m bred (NNV–SSÖ) och 0,2–0,25 m tjock. Intill och NNV om hjärtstenen är en stor nedsatt med Stora Ensos band fastknutet.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Är avsedd att markera en befintlig gräns. Gränsmärket står dock ca 13 m VSV om gränsen (NNV–SSÖ) enligt den digitala fastighetskartan. Här torde kartgränsen vara felaktig. Bör bevaras.

Orientering: I befintlig gräns (N-S) mellan Stensarvet och Lönnemossa, båda i Vika socken.

Terräng: NNV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, granskog med inslag av tall och björk.

Möb: 220–225 m.

KM 11073:49 (fig. 35, 37 och 48)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 30×15–20 m (NNV–SSÖ), bestående av en kolbotten efter liggmila och en grund efter kolarkoja. Kolbotten, belägen i SSÖ delen, är rektangulär, 10×8 m (N–S) och 0,3–0,6 m hög. Svagt N-sluttande yta, där den N halvan är avschaktad 0,3 m och kraftigt om- och urgrävd. Kraftiga stybbrännor utmed sidorna i V, S och Ö. Grunden efter kolarkojan, belägen i NNV delen, är 5,5×3,5 m (NÖ–SV). Något försänkt bottenplan. I SV kortsidan är ett kraftigt spismursröse, 3–3,5 m diam och intill 1 m h av nästan helt övermossade stenar.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Övertväras av gräns (närmast NNV–SSÖ) mellan Lönnemossa och Stensarvet i Vika socken.

Vegetation: Granskog med inslag av tall och björk.

Orientering: Övertväras av gräns (närmast NNV–SSÖ) mellan Lönnemossa och Stensarvet i Vika socken. SÖ hörnet av liggmilebotten är intill och N om den s.k. Lostigen (Ö–V).

Terräng: NNV-sluttning i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, övervägande granskog med inslag av tall och björk.

Möb: 220–230 m.

Fig. 48. Liggmilebotten, KM 11073:49, som ger ett ålderdomligt intryck. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:50 (fig. 35 och 38)

Beskrivning: Gränssten, 0,3 m hög, 0,4 m bred (NV–SÖ) och 0,3 m tj.

Kommentar: Är avsedd att markera gränsmötet mellan Stämshöjen och två skiften inom Stensarvet. Gränsen i NNV–SSÖ ligger ca 10 m för långt mot ÖNÖ på den digitala fastighetskartan och även gränsen som löper österut kan vara utritad något för långt mot norr på fastighetskartan. Bör skyddas mot åverkan.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Orientering: I gränsmöte mellan Stämshöjen och två skiften under Stensarvet i Vika socken.

Terräng: Svagt NV-sluttande sank-mark i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, hygge.

Möb: 250–255 m.

KM 11073:51 (fig. 37 och 38)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 0,7–0,8 m i diameter och 0,15–0,2 m högt, av 0,1–0,25 m stora stenar, delvis övermossade. Något förskjutet mot V är en rund trästör nedsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Gränsen på den digitala fastighetskartan ligger sannolikt ca 10 m för långt mot öster i förhållande till den faktiska gränsen i terrängen. Markerar gränsen mellan Lönnemossa och Stensarvet. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras.

Orientering: I gränsen (N–S) mellan Lönnemossa och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: V krönet av berg i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möb: 290–295 m.

KM 11073:52 (fig. 37, 38 och 49)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 1,2–1,3 m i diameter och 0,25 m högt, av 0,15–0,35 m stora stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten, 0,45 m hög, 0,5 m bred (ÖNÖ–VSV) och 0,35 m tjock. Påmålad rödfärg på delar av toppartiet. Centralt på toppartiet är en kvadrat inristad, 0,1 m i sida. Mot SV är en fyrsidig, rödfärgad trästör nedsatt, som lutar något mot SV.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Gränsen på den digitala fastighetskartan ligger sannolikt ca 10 m för långt mot öster i förhållande till den faktiska gränsen i terrängen. Markerar gränsknä mellan Stensarvet och Lönnemossa. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras.

Orientering: I gränsknä (N–S till VNV–ÖSÖ) mellan Lönnemossa och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: SV nederkanten av V krönet av berg i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möb: 285–290 m.

Fig. 49. Gränsröse, KM 11073:52, på Skutberget. Står i sydvästra hörnet av fastigheten Stensarvet 2:1. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:53 (fig. 37 och 38)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1,2 m i diameter och 0,25 m högt, av 0,2–0,3 m närmast helt övermossade stenar. Hjärtsten (visare), 0,35 m hög, 0,35 m bred (Ö–V) och 0,1–0,25 m tjock. Intill denna är en gränsstör nedsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintlig gräns mellan Stensarvet och Lönnemossa. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras.

Orientering: I befintlig gräns (VNV–ÖSÖ) mellan Lönnemossa och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: V krönet av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möb: 285–290 m.

KM 11073:54 (fig. 37, 38 och 50)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 1,2–1,3 m diam och 0,1–0,25 m h, av 0,1–0,35 m st stenar, till stor del övermossade. Hjärtsten (visare), 0,5 m h, 0,45 m br (Ö–V) och 0,3 m tj. Intill och NV om hjärtstenen är en rund trästör nedsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar befintlig gräns mellan Stensarvet och Lönnemossa. Den digitala gränsen ligger ca 5 m för långt mot söder i relation till den faktiska gränsen i terrängen. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras. Står i direkt anslutning till planerad verksplats för vindkraftsverk!

Orientering: I befintlig gräns (VNV–ÖSÖ) mellan Lönnemossa och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: Ö krönet av berg i kuperad, höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möb: 280–285 m.

Fig. 50. Gränsröse, KM 11073:54, på Skutberget. Denna gränsmarkering står i direkt anslutning till det planerade vindkraftsverket nr 6 (vid bilen i bakgrunden). Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:55 (fig. 37 och 38)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 1,2–1,4 m i diameter och 0,15–0,5 m h, av 0,5–0,4 m stora stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten (visare), 0,2 m hög, 0,4 m bred (N–S) och 0,15 m tjock. Förskjutet mot VSV är en stor nedsatt, som lutar något mot NV.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar befintlig gräns mellan Stensarvet och Lönnemossa. Den digitala gränsen ligger ca 5 m för långt mot söder i relation till den faktiska gränsen i terrängen. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras. Står ganska nära planerad verksplats för vindkraftsverk.

Orientering: I befintlig gräns (VNV–ÖSÖ) mellan Lönnemossa och Stensarvet, Vika socken.

Terräng: Ö krönet av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, kanten av hygge intill barrskog.

Möb: 275–280 m.

KM 11073:56 (fig. 38 och 51)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1,7 m i diameter och 0,4–0,6 m högt, av 0,25–0,6 m stora i kallmur lagda stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten, triangulär i formen, 0,3 m hög, 0,35 m bred (obestämd riktning) och 0,5–0,35 m tjock. Intill och Ö om denna är en fysisidig, rödmålad trästör nedsatt med Stora Ensos märke. Intill denna är en stödsten satt för stören.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Orientering: I gränsknä (VNV-ÖSÖ till ÖNÖ-VSV) mellan Stensarvet och Lönnemossa, Vika socken.

Kommentar: Markerar befintligt gränsknä mellan Stensarvet och Lönnemossa. Den digitala gränsen ligger ca 5 m för långt mot söder i relation till den faktiska gränsen i terrängen. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras.

Terräng: Ö:e delen av Ö krönet av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möb: 275–280 m.

Fig. 51. Gränsröse, KM 11073:56, på Skutbergets östra krönparti. Det vällagda röset markerar ett gränsknä mellan Stensarvet och Lönnemossa i vika socken. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:57 (fig. 38)

Beskrivning: Gränsröse, närmast ovalt, 2×1,4 m (Ö–V) och 0,4 m högt, av 0,3–0,45 m stora stenar, till större delen övermossade. Hjärtsten i form av ett block, 0,7 m högt, 0,8 m brett (NÖ–SV) och 0,7 m tjockt. Intill och V om hjärtstenen är en rund trästör nedsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar gränsmöte mellan Stensarvet, Stämshöjen och Lönnemossa. De digitala gränserna ligger ca 5 m för långt mot söder resp. ca 10 m för långt mot öster i relation till de faktiska gränserna i terrängen. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras.

Orientering: I gränsmöte (NNV–SSÖ till ÖNÖ–VSV) mellan Stensarvet, Stämshöjen och Lönnemossa, Vika socken.

Terräng: Avsats strax nedanför Ö krönet av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möb: 275–280 m.

KM 11073:58 (fig. 38)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, 1,1–1,3 m i diameter och 0,2–0,3 m högt, av 0,2–0,4 m stora stenar, till stor del övermossade.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar en befintlig gräns (NNV–SSÖ) mellan Stensarvet och Stämshöjen. Den digitala gränsen ligger dock ca 10 meter för långt mot öster i relation till den faktiska gränsen i terrängen. Bör skyddas mot åverkan och bevaras.

Orientering: I befintlig gräns (NNV–SSÖ) mellan Stensarvet och Stämshöjen i Vika socken.

Terräng: Avsats i ÖNÖ-sluttning, strax nedanför Ö krönet av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möb: 275–280 m.

KM 11073:59 (fig. 39)

Beskrivning: Gränsmärke i form av en rund trästör nedsatt i några stödstenar, 0,1–0,25 m stor.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar en befintlig gräns (NNV–SSÖ) mellan Stensarvet och Stämshöjen. Den digitala gränsen ligger dock ca 10 meter för långt mot öster i relation till den faktiska gränsen i terrängen.

Orientering: I befintlig gräns (NNV–SSÖ) mellan Stensarvet och Stämshöjen i Vika socken.

Terräng: Avsats i NÖ-sluttning nedanför Ö krönet av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, hygge.

Möb: 270–275 m.

Fig. 52. Gränsröse, KM 11073:60, i anslutning till gräns mellan Stämshöjen och Lönnemossa i Vika socken nära Tvättar-Jöns myr. Foto R. Jensen 2011.

KM 11073:60 (fig. 36, 39 och 52)

Beskrivning: Gränsröse, runt, 1,7 m i diameter och 0,7–0,8 m högt, av i kallmur lagda stenar, 0,15–0,55 m stora. Hjärtsten (visare), intill 0,65 m hög, 0,4 m bred (Ö–V) och 0,15–0,2 m tjock.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar en befintlig gräns mellan Stämshöjen och Lönnemosa. Den digitala gränsen ligger dock ca 5 m för långt mot S i förhållande till den faktiska gränsen i terrängen. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Orientering: I gränsen mellan Lönnemossa och Stämshöjen i Vika socken.

Terräng: S-sluttning ned mot sankstråk i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill ung tallskog.

Möb: 270–275 m.

KM 11073:61 (fig. 36)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 30×20 m (N–S), bestående av en kolbotten efter liggmila och en grund efter kolarkoja. Kolbotten, belägen i N och centrala delarna, är kvadratisk, 10,5 m i sida (NNV–SSÖ till ÖNÖ–VSV) och 0,4 m hög. Något smågropig yta. Stybbrännor utmed sidorna. Grunden efter kolarkojan, belägen i S delen, är 5×3,5 m (NV–SÖ). Spismursröse i SÖ, delvis intakt, 3,5×2 m (NÖ–SV) och 1 m högt, av 0,2–0,5 m stora stenar, delvis lagda mot ett jordfast block.

Antikvarisk bedömning: Fast fornlämning.

Kommentar: Kolbotten efter liggmila ingår.

Vegetation: Granskog med inslag av tall och björk.

Terräng: Bred avsats i svag N-sluttning av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, granskog intill uppväxande hygge.

Möb: 315–325 m.

Upplysningstext: Kolbotten.

KM 11073:62 (fig. 36)

Beskrivning: Kolningsområde, ca 30×20 m (ÖNÖ–VSV), bestående av en kolbotten efter resmila och en ruin efter kolarkoja. Kolbotten, belägen i centrala och VSV delarna, är rund, 10,5 m i diameter och 0,4 m hög. Tämligen jämn yta. Stybbgropar ställvis intill botten. Ruinen efter kolarkojan, belägen i ÖNÖ delen, är 4,5×4 m (NÖ–SV). Vallar utmed sidorna i NÖ och SÖ, 1–1,3 m breda och 0,3–0,5 m höga. Spisen, i SV sidan, är på väg att falla ihop, men är för närvarande 3,5×2,5 m (NV–SÖ) och intill 1,2 m hög, av 0,1–0,65 m stora stenar.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Kojruinen har ett påtagligt uppehållsvärde p.g.a. den, relativt sett, välbevarade spisen.

Vegetation: Ungtallar med enstaka inslag av gran och björk.

Orientering: Intill och S om gräns (Ö–V).

Terräng: Markant avsats i Ö-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, ungtallskog intill hygge med uppväxande ungtallar.

Möb: 320–325 m.

KM 11073:63 (fig. 36)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, ca 1,4 m i diameter och 0,3 m högt, av 0,3–0,4 m stora stenar. Hjärtsten, ursprungligen 0,55 m hög, 0,45 m bred (Ö–V) och 0,3 m tjock, numera rubbad, troligen av skogsmaskin.

Skador: Skogsmaskin har sannolikt kört över röset för ett antal år sedan och förstört grundstrukturen.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintligt gränsmöte mellan Vika-Böle, Stensarvet och Stämshöjen. Bör bevaras och skyddas mot ytterligare åverkan.

Orientering: I gränsmöte mellan Vika-Böle, Stämshöjen och Stämshöjen.

Terräng: NV-sluttningen av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog i skiftet mot ungtallskog.

Möb: 320–325 m.

KM 11073:64 (fig. 36)

Beskrivning: Gränsröse, runt, ca 1,5 m i diameter och 0,65 m högt, av 0,2–0,6 m stora stenar. Hjärtsten (visare), 0,4 m hög, 0,45 m bred (Ö–V) och 0,3 m tjock. I Ö kanten är en fysisidig, rödmålad gränspåle med Stora Ensos emblem.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Står i befintligt gränsknä mellan Stämshöjen och Lönnemossa. Står i direkt anslutning till verksplatsen för ett planerat vindkraftsverk. Bör bevaras och skyddas mot åverkan.

Orientering: I gränsknä mellan Stämshöjen och Lönnemossa.

Terräng: S krönpartiet av berg i höglänt moränmark. Skogsmark, barrskog, övervägande tallskog.

Möh: 330–335 m.

KM 11073:65 (fig. 37, 38 och 53)

Beskrivning: Gränsröse, rundat, ca 0,8 m diam och 0,1–0,25 m h, av 0,1–0,35 m st stenar, till stor del övermossade. Hjärtsten (visare), 0,25 m h, 0,3 m br (NV–SÖ) och 0,2 m tj. Intill och V om hjärtstenen är en rund trästör nedsatt.

Antikvarisk bedömning: Övrig kulturhistorisk lämning.

Kommentar: Markerar befintlig gräns mellan Stensarvet och Lönnemossa. Bör skyddas mot åverkan och bör bevaras. Står i närheten av planerad verksplats för vindkraftsverk. Den vid fältbesöket upprättade beskrivningen och lägesbestämningen försvann i den digitala hanteringen, varför befintlig beskrivning är upprättad byråmässigt och sekundärt med ledning av minnesbilder och taget foto på objektet (se fig. 53). Av samma skäl är lägesbestämningen gjord byråmässigt och sekundärt, varför denna ej gör anspråk på exakthet.

Orientering: I befintlig gräns (VNV–ÖSÖ) mellan Lönnemossa och Stensarvet i Vika socken.

Terräng: Ö krönet av berg i kuperad höglänt moränmark. Skogsmark, hygge intill barrskog.

Möh: 280–285 m.

Fig. 53. Gränsröse, KM 11073:65, i anslutning till Skutbergets östra krön ganska nära den planerade verksplatsen. Foto R. Jensen 2011.

Utvärdering

Allmänt

Som tidigare har omnämnts så omfattade den särskilda utredningen dels cirkulära områden med 300 m:s radie runt alla de 10 planerade platserna för vindkraftsverk, som består av ett nordligt (5 verk) och ett sydligt (5 verk) komplex, dels projekterade och befintliga vägsträckningar (50 meters korridor) samt planerade sträckor för kabeldragning (20 meters korridor). Den sammantagna vägsträckan, samt de kabelsträckor som inte är planerade att löpa utmed vägarna, uppgår till ca 8,3 km. Ett flertal objekt kommer att beröras i varierande omfattning utifrån nuvarande planering.

13 lokaler bedömdes som ”fast fornlämning”. Det rör sig dels om två by-/gårdstomter (Löpholen och Korvbo), dels kolningsområden där liggmilebottnar ingår, dels färdvägar som uppvisar ålderdomliga drag samt de två sedan tidigare registrerade fångstgroparna, vilka dock är tveksamma. 57 lokaler fick bedömningen ”övrig kulturhistorisk lämning”, där flertalet utgörs av resmilebottnar med kojgrunder samt alla gränsmärkena. Tre lokaler redovisas som ”uppgift om” och tre som ”förstörd” (minnesmärke, offerkast, skogshuggarkoja).

Riskområden

Det norra verkskomplexet

I det norra verkskomplexet utgörs de mest hotade lämningarna utav de som ansluter till projekterade vägar. Det rör sig framför allt om 6 kolningsområden, där resmilebottnar och grunder efter kolarkojor ingår, vilka alla ligger inom den korridor med 50 meters bredd, som bildas av den centralaxel som de tilltänkta vägarna skapar. Det är de fem lokalerna KM 11073:11 (fig. 9) inom verksområde 5, KM 11073:6 (fig. 9) nordväst om verksområde 4 och KM 11073:15–18 (fig. 10) söder om område 5, som är de mest hotade utifrån rådande projekteringsläge. Dessutom berörs en grännssten i högsta grad inom verksområde 4, KM 11073:9 (fig. 9). Därutöver ligger platsen med det skyltade namnet ”Grushögen” i direkt anslutning till planerad vägsträckning, KM 11073:4 (fig. 9). Beträffande de tidigare kända lokalerna Sundborn 269 (eventuell fångstgrop, jfr s. 12 och 60) och Sundborn 270 (kolningsområde) bedöms dessa ligga strax utanför och sydöst om den aktuella vägkorridoren (fig. 10).

Fig. 54. Avbandad kolningsplats, KM 11073:6, med resmilebotten och kojgrund. Foto R. Jensen 2011.

Utmed Korsåvågen

Två lokaler med bevarade lämningar ligger i direkt anslutning till Korsåvågen, som utgör befintlig väg som planeras att utnyttjas för trafik avseende vindkraftsetableringen. Det är de två vägbankarna intill och norr om Korsåvågen, KM 11073:20 och 21 (fig. 21). Dessa bedöms utgöra fast fornlämning p.g.a. sin ålderdomliga struktur och sin kulturhistoriska koppling till fåbodbruket och järnhanteringen (Korså bruk).

Fig. 55. Övergivna vägbank, KM 11073:20, ett parti av den gamla Korsåvågen, tillika fåbodväg. I fonden ses den nuvarande Korsåvågen. Foto R. Jensen 2011.

Utmed kraftledningsgatan

I planeringsunderlaget är sträckningen för kabeldragningen markerad intill och öster om kraftledningsgatan. De lämningar som ansluter till denna sträckning samt kraftledningsgatans centralaxel är de tidigare registrerade objekten Sundborn 243:1–3, 245:1–2 samt 244:1 (fig. 23). Sundborn 244:1 är tidigare inrapporterad som fossil åkermark, en bedömning som inte kunde verifieras vid den nu aktuella utredningen. Denna lokal bedöms därför inte vara relevant i sammanhanget. Lokalen Sundborn 243:1–3 var tidigare redovisad som tre separat markerade röjningsrösen. Dessa visade sig dock ingå i ett större område med ett trettiotal röjningsrösen (se redovisning ovan samt fig. 24). Här bör försiktighet iaktas vid eventuell kabeldragning. Sundborn 245:1 utgörs av en ordinär täkt, som inte kan sägas ha något högre kulturhistoriskt värde. Sundborn 245:2 däremot utgörs av ett övergivet parti av en äldre vägsträcka, i form av en vägbank, som uppvisar ålderdomliga drag. Vägen finns belagd på karta över Blixbo 1751, men bör ha en ännu äldre upprinnelse. Den föreslås därför som fast fornlämning. Utifrån rådande planeringsläge måste kabeldragningen med nödvändighet skära rakt igenom denna.

Beträffande de nyregistrerade lämningarna KM 11073:22 och 23 (fig. 23), en källargrund och en gränsmarkering, ligger dessa intill och väster om ledningsgatan och bedöms inte beröras i praktiken utifrån rådande planering. Detta gäller även det övergivna åkerpartiet Sundborn 246:1, som ligger ca 30 meter ÖSÖ om kraftledningsgatans centrala sträckning och i ett sankt område på en lägre nivå. Denna lokal redovisas inte särskilt ovan under objektbeskrivningarna, eftersom den inte bedömdes vara aktuell i sammanhanget.

Sträckan mellan Svärdsjövägen och Löpholen

Utmed detta parti registrerades endast ett objekt, en gränssten, KM 11073:24 utmed gränsen mellan Blixbo 122:1 och Utanmyra 5:1 (fig. 26). Denna ligger drygt 50 meter nordöst om kraftledningsgatans centralaxel, varför den egentligen kan sägas ligga strax utanför den aktuella korridoren.

”Lostigen” mellan Löpholen och södra verkskomplexet

De aktuella lämningarna ligger i den västra delen av denna sträcka och präglas av övergivna bebyggelselämningar i anslutning till såväl befintlig som övergiven åkermark. Sträckningen utgörs av en befintlig väg, som löper mellan Utanmyrabygden i väster och skogen och bergen i öster. Tre övergivna bebyggelseplatser berörs: Löpholen i väster (Sundborn 107:1), Lövhult öster därom (KM 11073:26) samt Korvbo längst i öster (KM 11073:27) inom detta väl sammanhållna parti (fig. 28). Till Korvbo hör även ett stort område med övergiven åkermark (Sundborn 247:1) på ömse sidor av vägen (fig. 28). Vid tidigare besiktning har Dalarnas museum registrerat den norra hälften av åkrarna (norra gårdet). Vid den nu aktuella utredningen registrerades även det södra gårdet, som ligger i direkt anslutning till det norra. Större delen av det södra gårdet ligger numera i Vika socken, under det att övriga partier är belägna inom Sundborns socken.

Bebyggelselämningarna vid Korvbo var tidigare översiktligt beskrivna och inordnade under den övergivna åkermarken (Sundborn 247:1). De nu synliga bebyggelselämningarna har, vid utredningen 2011, brutits ut som en egen registerpost (KM 11073:27). Sannolikt är tomten till det övergivna Korvbo större än vad som var möjligt att påvisa vid utredningen 2011. Ytterligare partier finns därför sannolikt överodlade i anslutning till det registrerade området och kan finnas såväl söder som norr om vägen, som skär området i riktning Ö–V. Lämningarna efter Korvbo har i rapporten anförts som fast fornlämning. Gården finns med på 1732 års karta över Risholn med hussymbol och texten: *”Korf Jacobz Gård”*. Bebyggelsen utgör sannolikt en tidigt utflyttad gård från Löpholen (Sundborn 107:1).

Fig. 56. Avschaktade ytor inom det centrala partiet av Löpholens gamla tomt. I förgrunden syns den under 1980-talet nydragna sträckningen av vägen från Utanmyra ut på skogen. När skogsbilvägen, som från Löpholen går mot nordväst, byggdes någon gång efter 1990, och efter det att Löpholen hade registrerats som fast fornlämning, avbanades ytterligare partier av tomten, varvid flera husgrunder bortschaktades. Foto R. Jensen 2011.

Löpholen bedömdes redan vid revideringsinventeringen 1990 som fast fornlämning. Denna bedömning kvarstår. Läget är säkerställt på kartor över Utanmyra 1696 samt Risholn från 1732 och 1805. Äldsta belegg för bebyggelsen är från 1536: *”på eth Mans Nielsons godz benempdt Löpordt”*. Redan vid revideringen beskrevs skador uppkomna i

samband med omläggningen av vägen från Utanmyra och vidare österut, en omdragning som skar rakt igenom tomten (se även den igenlagda vägbanken, KM 11073:25). Efter detta har ytterligare skador uppkommit genom avbaningar inom den centrala delen av tomten i samband med byggandet av den skogsbilväg, som från Löpholen sträcker sig mot nordväst. *Detta har således skett efter det att Löpholen bedömdes som fast fornlämning!* Såväl den ovannämnda skogsbilvägen som vägen från Utanmyra österut är tänkta att utnyttjas i samband med vindkraftsetableringen, vilket kan kräva särskilda åtgärder ur KMV-synpunkt, eftersom de aktuella vägarna löper igenom en fast fornlämning.

Fig. 57. Utsnitt av karta över Risholms skogsskiftet 1805. Nere till höger ses gården "Löpholm". Högst upp till vänster är en gård i Utanmyra markerad. Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

Mellan Löpholen och Korvbo, men närmare den förstnämnda platsen, finns lämningarna efter det likaså övergivna Lövhult (med utgångspunkt i namnet på den siste brukaren kallades bebyggelsen "Smases"). Dessförinnan kallades bebyggelsen Löpholen i dagligt tal (uppteckning i Ortnamnsregistret, G. Tidström 1929), säkert p.g.a. att bebyggelsen emanerade ur Löpholen och från början låg på Löpholens marker. Lövhult är dock det officiella namnet på bebyggelsen och detta utgjorde även fastighetsnamn. På 1805 års karta över Risholm finns ingen bebyggelse utsatt på platsen. Bebyggelsen har sannolikt tillkommit något senare. Bebyggelseämningar finns såväl söder som norr om den i riktning Ö-V löpande vägen, som skär genom området. Den centrala delen av tomten ligger dock huvudsakligen på den södra sidan av vägen, där grunden efter boningshuset även är belägen (i SÖ:e partiet). Bebyggelseämningarna är anförda som "övrig kulturhistorisk lämning", men kan alternativt bedömas som ett bevakningsobjekt och hanteras i linje med de övriga bebyggelseämningarna vid Löpholen och Korvbo.

Det södra verkskomplexet

Det södra verkskomplexet omfattar de fem sydliga verksplatserna 6–10 samt projekterade vägar i anslutning till dessa. De registrerade lämningarna ligger dels i Sundborns socken, dels i Vika socken samt dessutom i gränsen mellan de båda socknarna (gränsmarkeringar). Merparten av lämningarna utgörs av gränsmärken, men inslag av kolningsplatser med kolbottnar och grunder efter kolarkojor finns även.

På sex platser finns kolningsområden nyregistrerade. Tre av dessa ligger i anslutning till den projekterade vägen väster om verksplats 7 och nordväst om verksplats 6 på Skutberget. Den aktuella redovisningen av vägens sträckning ger vid handen att den beräknas gå i eller omedelbart intill befintlig gräns i den östra halvan och strax söder om gräns i den västra halvan. Det är dock bekant för utredaren att man från projektörens sida överväger att justera den västra sträckningen, så att även det partiet löper i den befintliga gränsen. Utifrån ovan angivna omständigheter ligger två platser i direkt anslutning till projekterad vägsträckning, KM 11073:28 och 47 (fig. 37). I den förstnämnda lokalen ingår såväl en liggmilebotten som en resmilebotten samt dessutom en grund efter

kolarkojan. Den sistnämnda ligger i omedelbar anslutning till ägogränsen. Platsen utgör fast fornlämning (liggmilebotten).

Öster om dessa, och ca 20 meter söder om sockengränsen och därmed 20–30 meter söder om den projekterade vägen, ligger kolningsområdet KM 11073:49 (fig. 37). Det består av en liggmilebotten och en grund efter kolarkoja. Båda lämningarna ger ett ålderdomligt intryck. Platsen utgör fast fornlämning. S delen av området tangeras av den s.k. Lostigen, som utgör markerad led. Sträckningen är gammal och finns utsatt på kartorna 1805 och 1806 över Risholns skogsskiften. Ett kolningsområde, KM 11073:29, ligger inom den cirkulära inventeringszonen för verk 8, ca 35 meter från projekterad vägsträckning (fig. 39). Här finns en närmast intakt spis i grunden till kolarkojan, vilket ger platsen ett ökat upplevelsevärde, men också ett pedagogiskt värde, där man kan få en uppfattning om konstruktion etc. Tämligen välbevarade spisar finns även inom området för verksplats 10, KM 11073:61 och 62 (fig. 36). Kolningsplatserna ligger 130–190 meter från själva verksplatsen. KM 11073:61 innehåller en liggmilebotten och utgör därmed fast fornlämning.

En medveten satsning på registrering av gränsmarkeringar gjordes, eftersom flera av de projekterade vägarna är tänkta att löpa intill eller t.o.m. i gränser. Detta gäller inte minst sockengränsen mellan Sundborn och Vika socknar, men även flera andra gränser. Flera gränsmarkeringar är mycket gamla, vilket kan verifieras i det historiska kartmaterialet. Återfunna gränsrösen från 1732 års karta över Risholns skogsskiften är KM 11073:35 (fig. 37 och 58), 45 och 46 (fig. 39), vilka även finns med på senare kartor. Gränsröset KM 11073:42 återfinns på 1805 och 1806 års kartor över Risholns skogsbaserade skiften (fig. 38).

Fig. 58. Utsnitt över karta 1732 över Risholns skogsskiften. Det registrerade gränsröset KM 11073:35 motsvarar markerat gränsröse på kartutsnittet (se orange, halvtransparent cirkel). Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

Vid verksplats nr 6 på Skutberget och motsvarande, nr 10, på Gartjärnsberget finns gränsrösen i direkt anslutning till, eller nära de planerade verken. På Skutberget gäller det gränsröset KM 11073:54, som står i kanten av den plåtå, där verk nr 6 är tänkt att placeras (fig. 38). För detta gränsröse finns därför en konkret hotbild utifrån gällande planer. För gränsröset KM 11073:55 resp. 65 (fig. 36) gäller att de står ca 20–50 meter från verksplatsen. På samma sätt förhåller det sig med gränsröset KM 11073:64 på södra krönkanten av Gartjärnsberget (fig. 38). Det står ca 50 meter söder om verkets centrum och därmed högst 20 meter, kanske mindre, från verksplatsens södra ytterkant. Dessutom har vi fått uppfattningen att verken är tänkta att kunna placeras inom angiven yta och inte nödvändigtvis i det cirkulära områdets mitt.

Tillämpningen av fornlämningsbegreppet

I föreliggande utredning har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) följt de principer som Riksantikvarieämbetet rekommenderar. Bedömningen av vad som skall ses som fast fornlämning och som övrig kulturhistorisk lämning är dock inte helt okomplicerad. Detta kan avse det enskilda fallet, men kan även ha en relevans ur principiell synpunkt. Nedan upptas några exempel utifrån olika lämningstyper för att belysa och förklara det ovan sagda. KM vill dock betona att vi är medvetna om att det ankommer på Länsstyrelsen att slutgiltigt avgöra vad som är fast fornlämning enligt KML. Förslag till antikvarisk bedömning står anförd för varje registerpost i avsnittet Objektbeskrivning.

Fångstgroparna

Inom det norra verkskomplexet finns sedan tidigare två fångstgropar registrerade av personal från Dalarnas museum (Sundborn 269 och 271, fig. 10). Detta gjordes inför en planerad avverkning, som är utförd, nu också med genomförd markplanering. Bedömningen som fångstgropar har fått kvarstå i den nu aktuella utredningen, men tveksamhet råder ändå huruvida det rör sig om fångstgropar (för älg). Det finns aspekter som talar emot: mikroläget på krönet av två små moränkullar, groparnas allmänna utseende samt att sten ingår i vallar, kanter och sidor. Enligt Bo Gustafsson, Sundborn Vind AB, rör det sig om militära övnings- eller skyttegropar. I alla händelser bedöms dessa ligga strax utanför den nu aktuella vägkorridoren (jfr s. 122 och 55).

Äldre vägar

På några ställen har äldre vägsträckningar registrerats. I det norra verkskomplexet gäller detta delar av den gamla fåbodvägen, KM 11073:1 (fig. 8 och 9). Eftersom denna endast bitvis uppvisar äldre drag, löper på myrpartier långa sträckor samt dessutom är utsatt som markerad led (snöskoterled vintertid) görs bedömningen att den inte kan hävdas som fast fornlämning.

Däremot är situationen en annan med de två vägbankarna KM 11073:20 och 21 utmed Korsåvägen (fig. 21). Dessa utgör de enda påvisbara partierna utmed den aktuella utredningssträckan, som representerar den gamla färdvägens ursprungliga sträckning. Övriga partier verkar vara spolerade av den nuvarande vägens sträckning och breddning. Dessutom uppvisar de ålderdomliga drag, som går tillbaka till bestämmelser i äldre vägförordningar. Detta gäller t.ex. stadganden om vägbredd (10 alnar, vilket motsvarar ca 6 meter). Dessa föreslås som fast fornlämning.

Även vägbanken Sundborn 245:2, väster om gården Byggningen, utgör en äldre vägsträckning (fig. 23 och 59). Vägen finns belagd på 1751 års karta över Blixbo. Även denna färdväg föreslås som fast fornlämning.

Fig. 59. Utsnitt ur skogsdelningskarta över Blixbo 1751. Observera den väg som löper förbi gården Byggningen och upp till Finngårde ("Finngårds Torp"). Det parti av vägen, sydväst om Byggningen, som har en något bredare rödorange linje är den sträcka som har fått ny beskrivning och lägesbestämning vid utredningen 2011 (Sundborn 245:2). Vägpartiet väster därom är fortfarande i bruk och partiet mellan Byggningen och Finngårde ingick inte i uppdraget att registrera eller eftersöka. Odefinierad skala. Kartbearbetning R. Jensen.

Vid Löpholens gamla tomt är ett övergivet vägparti, mellan Utanmyra och skogsmarkerna österut, registrerat (KM 11073:25). Vägsträckningen finns med på kartorna över Risholen 1805 och 1806, då redovisad fram till Löpholen. På 1732 års karta över Risholens skogsskifan finns dock vägen med längre österut (Lostigen), vilket gör det högst troligt att den hade sin början vid Utanmyra "redan då". Sannolikt är vägens sträckning ännu äldre. Det aktuella, övergivna vägpartiet har föreslagits som fast fornlämning p.g.a. ursprunglig sträckning, ålderdomliga drag, dock knappast med säkerhet med 1700-talets utseende, samt ett påtagligt upplevelsevärde.

Agrara lämningar

De agrara lämningarna är få. Sydväst om Borgarsveden och nordväst om Byggningen ligger ett område med ett trettiotal röjningsrösen (Sundborn 243:1–3, fig. 23), uppkomna vid odling av den intilliggande åkermarken. Inom det angivna området finns även igenlagd åkermark på några partier. Några röjningsrösen är tämligen nyuppförda under det att flertalet röjningsrösen är äldre. Kombinationer, där nyupptagen röjningssten har påförts äldre röjningsrösen förekommer också. Området uppvisar dock inga påtagliga fossila drag, varför det har bedömts som ”övrig kulturhistorisk lämning”.

Det andra området utgörs av de nedlagda åkrarna vid Korvbo, Sundborn 247:1 (fig. 28). Här har KM kompletterat bilden med att registrera även det södra gärdet, som tidigare inte var registrerat av Dalarnas museum. Åkrarna har ett agrarhistoriskt värde och även ett visst upplevelsevärde, men uppvisar inga renodlade(!) fossila drag, varför de inte har bedömts som fast fornlämning. Detta betyder dock inte att de inte skulle ha ett bevarandevärde som agrar- och bebyggelsehistoriska dokument i landskapet.

Kolningslämningar

De registrerade kolningslämningarna består i huvudsak av kolbottnar och grunder efter kolarkojor. Såväl resmilebottnar som liggmilebottnar förekommer. På tre kolningsplatser förekommer såväl resmile- som liggmilebottnar. Detta är vid Sundborn 270 (fig. 10) och KM 11073:5 (fig. 5) i det norra verkskomplexet samt vid KM 11073:28 intill och norr om sockengränsen mellan Sundborn och Vika i det södra verkskomplexet (fig. 37 och 60).

Det antikvariska problemet består i att liggmilebottnar generellt bedöms som fast fornlämning samtidigt som det motsatta i princip gäller för resmilebottnar enligt praxis från centralt håll. Denna antikvariska praxis speglar inte de faktiska historiska förhållandena på ett relevant sätt. Principen bygger på att kolbottnar efter liggmilor ”alltid” har en högre ålder jämfört med resmilebottnarna utifrån en okomplicerad utvecklingskurva enligt formeln kolningsgrop – liggmila – resmila. Det faktiska förhållandet är mera komplicerat. De tre olika kolningsmetoderna har i viss utsträckning en överlappande och samtida användningstid.

Fig. 60. Kolarkojegrund med kraftigt spisröse vid kolningsplats (KM 11073:28) med såväl en liggmile- som en resmilebotten. Foto R. Jensen 2011.

Kolningsplatser där såväl resmile- som liggmilebottnar förekommer tyder oftast antingen på samtidigt, eller i tiden ganska näraliggande produktionsfaser. Kolningsplatserna KM 11073:61 och 62 har båda rätt välbevarade spisar i kojgrunderna, vilket kan antyda att anläggningarna inte har en så hög ålder relativt sett (fig. 36). På den förra platsen

finns en liggmilebotten och på den senare en resmilebotten. Kolarkojorna verkar ha varit konstruerade på ungefär samma sätt. Utifrån formella kriterier är den ena platsen (61) fast fornlämning under det att den andra (62) betecknas som ”övrig kulturhistorisk lämning”. Ett liknande exempel utgör kolningsplatserna KM 11073: 28 och 47.

Gränsmarkeringar

Som framgått ovan har en särskild satstning gjorts under utredningen att uppleta och registrera gränsmarkeringar inom de berörda områdena. Anledningen är, som nämnts, att vägar är projekterade intill eller i flera befintliga ägo gränser. För att förbättra kunskapsläget avseende lämningar i och i anslutning till gränserna har dessa därför fått en särskild uppmärksamhet. Detta har resulterat i 38 registrerade gränsmarkeringar. Även om ett flertal av dessa, förutom sin praktiska funktion som gränsmarkeringar även idag, har en hög ålder, ett kulturhistoriskt värde och ett påtagligt upplevelsevärde kan de inte skyddas som fasta fornlämningar eftersom funktionen som gränsmarkeringar fortfarande gäller i och med att de står i befintliga gränser.

Den antikvariska paradoxen beträffande gränsmarkeringar är att det oftast är de äldsta och mest imposanta gränsrösen (t.ex. KM 11073:8 på Råberget), inte sällan med namn, som står i de mest långlivade gränserna såsom bygränser och sockengränser (t.ex. KM 11073:35). De är normalt de mest skyddsvärda gränsmärkena, men kan oftast inte skyddas som fast fornlämning eftersom den ursprungliga funktionen finns kvar. Samtidigt förekommer enklare, och ej sällan yngre, gränsmarkeringar som har utmärkt ägo gränser av yngre och mera kortlivad karaktär, såsom skifteslinjer mellan fastigheter inom samma by etc. De senare kan skyddas på ett enklare sätt, eftersom de har förlorat sin ursprungliga funktion i de fall gränsen har upphört att gälla.

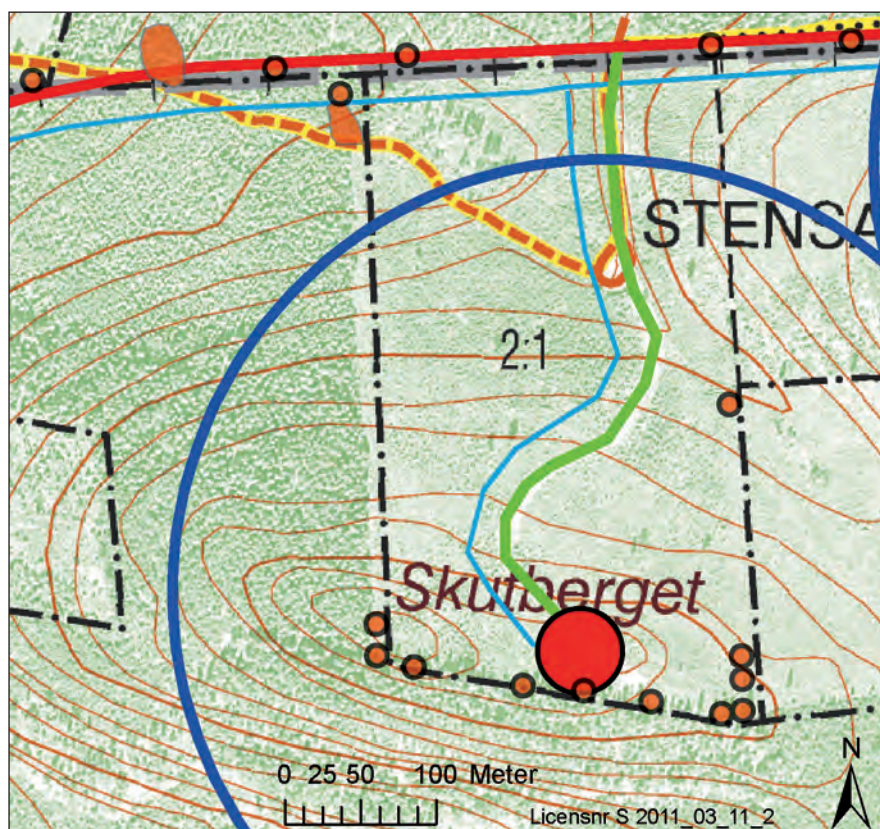

Fig. 61. Utsnitt ur den digitala fastighetskartan. Kartan illustrerar problemet med de inexacta fastighetsgränserna, såsom de är utsatta på den moderna, digitala kartan. Det som kan uppfattas som måttfel vid fältregistreringen är snarare felaktigheter i utläggningen av kartans gränser. Felet ses bl.a. utmed den västra gränsen på fastigheten Stensarvet 2:1, där kartans gräns ligger 8–12 meter för långt åt öster. Den verkliga gränsen ses i ortofotot i form av byggets slut mot väster. Här ligger också gränsrösen. Felmarginalerna i Ö-V är 8–15 meter och i N-S 4–11 meter. I den sistnämnda riktningen ligger kartans gränser således för långt söderut. Skala 1: 5 000.

Källor

Litteratur

- Ambell, G. 2010. Världsarvet Falu gruva. *Nostalgia* nr 8, 2010.
- Berggren, B. & Olsson, D. S. 2004. Världsarvet Falun: det historiska industrilandskapet kring Stora Kopparberget. *Med hammare och fackla*, nr 38. Stockholm.
- Boken om vår by Bengstheden*. Falun 1992.
- Boëthius, B. 1965. *Kopparbergslagen fram till 1570-talets genombrott: uppkomst, medeltid, tidig vasatid*. Uppsala.
- Forslund, K.-E. 1930. *Med Dalälven från källorna till havet. Del 3:2. Svärdsjö*. Stockholm.
- 1931. *Med Dalälven från källorna till havet. Del 3:3. Sundborn*. Stockholm.
- 1934. *Med Dalälven från källorna till havet. 3:4. Stora Kopparbergs socken*. Stockholm.
- 1936. *Med Dalälven från källorna till havet. 3:5. Falu gruva och Stora Kopparbergs bergslag*. Stockholm.
- Gård och bygd genom 100 år. Kårtäket, Karlbyheden, Finnigärdet, Storsveden, Karlsby, Blixbo*. (Lokal studiecirkel.) Falun 1995.
- Hamrin, Ö. 1998. Resa i gruvlandskapet. *Ekomuseum Bergslagen. Tema industrianalys miljöer*. Årgång 3.
- Hillersbodaboken*. Falun 1988.
- Hyenstrand, Å. 1974. *Järn och bebyggelse. Studier i Dalarnas äldre kolonisationshistoria*. (Dalarnas hembygdsbok, 1974.) Falun.
- 1982. *Kulturminnesvårdsprogram för Kopparbergs län, del I. Arkeologisk inledning*. (Länsstyrelsen och Dalarnas museum.) Falun.
- Jansson, B. (red.) 2005. *Vår del av Sundborn. En bok om byarna Ruspstjärn, Risänget, Riset, Tofsänget, Bäckänget och Lumsviken*.
- Jensen, R. 1997. *Fornminnesinventeringen – nuläge och kompletteringsbehov. En riksöversikt*. (Riksantikvarieämbetet, Kunskapsavdelningen.) Stockholm.
- (tills. med K. Liases) 2002. Hälsingland och järnet. *Gammal hälsingekultur*, nr 3–4, 2002. Hudiksvall.
- 2004. I kolarskogen. *Skogens historier, del 5*. (Skogsvårdsstyrelsen Dalarna-Gävleborg och Länsmuseum Gävleborg.) Gävle.
- 2010. *Från Flyberget till Skutberget. En kulturmiljöanalys inför planerad utbyggnad av vindkraft. Sundborns och Vika socknar, Falu kommun, Dalarnas län*. Kulturmiljövärd Mälardalen, Rapport 2010:61. Västerås.
- Jobs, S. 2005. *Världsarvet Falun: en resa genom tre kulturlandskap*. Falun.
- Kero, A., Iversen, K. & Gustafsson, J. 2001. *Ruspstjärn*. (Högskolan Dalarna, Kultur och lärande, Geografi A HT 2001, Landskapsanalys.)
- Linden, B. (red.) 1974. *1663–64 års inventering av fäbodan och nybyggen, hyttor, hamnar, sågar, kvarnar, fiskerier m.m. inom Kopparbergs län*. (Skrifter utgivna genom Ortnamnsarkivet i Uppsala, Ser. C, nr 1.) Uppsala.
- Linge, K. 1930. *Svärdsjö socken med Enviks kapell*. Stockholm.
- Riksantikvarieämbetet 1990. *Riksintressanta kulturmiljöer i Sverige*. Stockholm.
- Sellfors, A. 1956. *Sundborn. Sockenbeskrivning*. Falun.
- Sohlberg, J. 1994. *Fäbodan inom Svärdsjö socken*. Falun.
- Stuge, H. 1925. *Vika, Hosjö och Korsnäs. Sockenbeskrivning*. Falun.
- Sundström, K. 1998. *Falubygden berättar. Kulturmiljöprogram för Falu kommun*. (Falu kommun, Kulturförvaltningen.) Falun.

Arkiv och otryckta källor

Ernström, M., Johansson, W. & Fogelberg, O. 2010. *Samrådsunderlag inför ansökan om tillstånd för uppförande av vindkraftverk inom Falu kommun, Dalarnas län.* (Sweco Environment AB, Falun/Region Mellan.)

Internet, www.dalarna.se/varldsarv

– www.falun.se

– www.rupstjarn.com

– www.vindlov.se

Länsstyrelsen Dalarnas län. Dalarnas fåbodar – en handledning i bevarandet av värdefull natur- och kulturmiljö.

– Upptäck Dalarnas fåbodar. Broschyr.

– Upptäck Dalarnas bergslag. Broschyr.

– Upptäck världsarvet Falun. Broschyr.

– Vindkraft kring Siljan – en landskapsbedömning. (Länsstyrelsen i Dalarnas län, Plan- och beredskapsenheten, Rapport 2010:02.)

Ortnamnsarkivet i Uppsala (digital ortnamnsökning).

Riksantikvarieämbetet, Det digitala fornminnesregistret, FMIS (Fornsök).

Särskild kartförteckning

Lantmäteriets digitala karttjänst Historiska kartor

Rikets allmänna kartverk

Ekonomiska kartan   13G4a Blixbo
                                 13G4b Sandviksberget
                                 13G5a Rupstjärn
                                 13G5b Flyberget

Lantmäteristyrelsen

Bengtsheden, avmätning 1781 (Näsfåbodarna)

Bengtsheden, laga delning 1782 (Näsfåbodarna)

Bengtsheden Yttre (Nedre), skogen 1797–1798

Bengtsheden Östra, gränsbestämning 1797

Bengtsheden, storskifte inägor 1849

Blixbo, skogsdelning 1751

Finngärdet, storskifte skogen 1792

Finngärdet, laga skifte 1897

Kårtäkt o. Karlsby byskogar, skogsdelning 1762

Risholn, laga delning (skogsdelning) 1732

Risholn, laga delning (skogsdelning) 1805

Risholn, laga delning (skogsdelning) 1806

Utanmyra, geometrisk avmätning 1694

Sockenkartor:

Svärdsjö o. Sundborn u.å.

Svärdsjö sn, gränsbestämning u.å.

Svärdsjö sn, geometrisk avmätning 1653

Sundborn-Svärdsjö 1667

Sundborns sn, gränsen Sundborn–Vika 1781

Svärdsjö sn, storskifte skogen 1849

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projektnr:</i>	KM 11073
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	lst dnr 431-2326-11, 2011-06-20
<i>Utredningen utförd i fält:</i>	10 fältdagar under perioden 2011-09-06 till 2011-09-22
<i>Personal:</i>	Ronnie Jensen
<i>Belägenhet:</i>	Huvudsakligen Sundborns socken, Falu kommun
<i>Ekonomisk karta:</i>	13G4a Blixbo, 13G4b Sandviksberget, 13G5a Rupstjärn, 13G5b Flyberget
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF 99 TM
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Förvaras hos KM, därefter ATA

Bilaga

Tabell 1. Tidigare registrerade objekt i FMIS, reviderade vid utredningen

FMIS-nr	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
Sundborn 84:1	Minnesmärke	Förstörd
Sundborn 84:2	Plats med tradition	Uppgift om
Sundborn 85:1	Offerkast	Förstörd
Sundborn 107:1	Bytomt/gårdstomt	Fast fornlämning
Sundborn 243:1–3	Omr. m. fossil åkermark	Övrig kulturhistorisk lämning
Sundborn 244:1	Fossil åker	Uppgift om
Sundborn 245:1	Brott/täkt	Övrig kulturhistorisk lämning
Sundborn 245:2	Färdväg	Fast fornlämning
Sundborn 247:1	Omr. m. fossil åkermark	Övrig kulturhistorisk lämning
Sundborn 269	Fångstgrop	Fast fornlämning
Sundborn 270	Omr. m. skogsbruksläm.	Fast fornlämning
Sundborn 271	Fångstgrop	Fast fornlämning

Tabell 2. Nyregistrerade objekt vid den särskilda utredningen

FMIS-nr	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
KM 11073:1	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:2	Husgrund historisk tid	Förstörd
KM 11073:3	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:4	Plats med tradition	Uppgift om
KM 11073:5	Område med skogsbrukslämningar	Fast fornlämning
KM 11073:6	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:7	Kolningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:8	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:9	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:10	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:11	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:12	Kolningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:13	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:14	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:15	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:16	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:17	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:18	Kolningsanläggning	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:19	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:20	Färdväg	Fast fornlämning
KM 11073:21	Färdväg	Fast fornlämning
KM 11073:22	Husgrund historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning

(forts. tabell 2 nästa sida)

(forts. tabell 2 från föreg. sida)

FMIS-nr	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
KM 11073:23	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:24	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:25	Färdväg	Fast fornlämning
KM 11073:26	Bytomt/gårdstomt	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:27	Bytomt/gårdstomt	Fast fornlämning
KM 11073:28	Område med skogsbrukslämningar	Fast fornlämning
KM 11073:29	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:30	Husgrund historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:31	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:32	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:33	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:34	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:35	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:36	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:37	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:38	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:39	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:40	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:41	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:42	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:43	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:44	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:45	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:46	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:47	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:48	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:49	Område med skogsbrukslämningar	Fast fornlämning
KM 11073:50	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:51	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:52	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:53	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:54	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:55	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:56	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:57	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:58	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:59	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:60	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:61	Område med skogsbrukslämningar	Fast fornlämning
KM 11073:62	Område med skogsbrukslämningar	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:63	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:64	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning
KM 11073:65	Gränsmärke	Övrig kulturhistorisk lämning